

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2004 metai

1

LI
LEIDYKLA
Vilnius 2005

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2004

1

VILNIUS 2005

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2004

1

VILNIUS 2005

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS
Lenkijos MA Istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:
Kražių g. 5, 01108 Vilnius
<http://www.istorija.lt>

REDA G R I Š K A I T Ė

CARLAS VON SCHMITHAS IR DRUSKININKŲ KURORTO PRADŽIA

Carlo von Schmitho pavardė, nors ir epizodiškai, buvo minima visų autorių, koku nors požiūriu rašiusių apie Druskininkų kurorto pradžia¹. Ir tai visiškai suprantama – Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojas Carlas von Schmithas (Карл фон Шмитт arba Карл фон Шмидт, Карл фон Шмитт) ir jo kolegos gydytojas Liudvikas Zembžickis (Ludwik Zembrzycki) bei vaistininkas Stanislovas Savickis (Stanisław Sawicki) tapo pirmaisiais valstybės išdo išlaikomais Druskininkų kurorto tarnautojais. Taigi jų pavardės fiksuotos oficialiuose to meto dokumentuose. Antra vertus, nė vienas Druskininkų raidos temą gvildenęs autorius plačiau neanalizavo jų veiklos. Gal kiek laimingesnis šiuo požiūriu buvo gydytojas L. Zembžickis. Pirmiausia todėl, kad buvo elitinės šiame mieste profesijos atstovas². O C. von Schmithas dėl savo labai jau proziškų pareigų tarytum buvo pasmerktas likti šešėlyje. Suprantama, visai kitaip į ši valdininką būtų pažiūrėta žinant faktą, kad pirmasis šio kurorto mineralinių vandenų prižiūrėtojas Carlas von Schmithas ir rankraštinio archeologijos albumo „Necrolithuanica“ autorius Carlas von Schmithas yra *tas pats* asmuo. Juolab jeigu būtų pavartytas ir pats albumas, kuriame radiniai iš Druskininkų ir jų apylinkių užima ne tokią jau ir menką vietą. Deja, dėl rankraštinio šio albumo pobūdžio, o ypač dėl dabartinės jo saugojimo vietos – Švedijos karališkosios senienų tarybos bei Valstybės istorijos muziejaus archyvo Stokholme – tokia galimybė ilgam atitolo. Šiandien, rengiant spaudai šį įdomų XIX a. archeologijos šaltinį, atsirado poreikis atidžiau pažvelgti į jo autoriaus

¹ J. Jančiauskas, Kai Druskininkai kaimas dar buvo, *Mokslas ir gyvenimas*, 1987, Nr. 7, p. 19; A. Miškiniš, Druskininkai, *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*, kn. 1, Vilnius, 2002, p. 304.

² J. Jančiauskas, min. veik., p. 19, 21; J. Jančiauskas, Apie senųjų Druskininkų gyventojus, *Raudonoji vėliava* (Varėna), 1977, Nr. 147 (gruodžio 17).

biografiją, taigi ir į jos Druskininkų epizodą³. Iš tikrųjų tarnybą šiame kurorte galima pavadinti tik spalvingos C. von Schmitho biografijos epizodu. Antra vertus, tie pora metų labai svarbūs paties miesto istorijai – tai buvo jo pradžios, kūrimosi metai. Vertinant tokiu požiūriu, C. von Schmitho vaidmuo Druskininkų istorijoje nėra jau toks menkas. Juolab kad mus turėtų dominti ne tik tai, *kaip* buvo kuriami Druskininkai, bet ir *kas* juos kūrė.

Mineralinių vandenu prižiūrėtojas

Paskyrimo į Druskininkų mineralinių vandenu įstaigą aplinkybės

Algio Katiliaus tyrinėjimų dėka tarnybinė C. von Schmitho biografija šiandien jau pakankamai aiški⁴. Savo karjerą jis pradėjo 1813 m. eiliniu Taurijos princo Eugenijaus Viurtembergiečio vardo grenadierų pulke. Su šiuo pulku jis dalyvavo Rusijos armijos žygiuose prieš Prancūzijos kariuomenę Europoje. Taigi C. von Schmithui teko pražygiuoti Lenkijos Karalystę, Vokietiją, o 1814 m. dalyvauti Paryžiaus šturme, ir tai liudija 1826 m. gautas sidabro medalis šiam įvykiui atminti (dar 1820 m. buvo apdovanotas ir medaliu 1812 m. karui atminti). Į Rusijos imperiją C. von Schmithas grįžo tik 1815 m. pabaigoje. 1818 m. buvo perkeltas į generolo feldmaršalo Piotro Rumiancevo-Zadunaiskio vardo grenadierų pulką Mažojoje Rusijoje, o 1820 m. pabaigoje – į Estlandijos gubernijos pėstininkų pulką. 1824 m. jam buvo suteiktas poručiko laipsnis (karinių rangų lentelėje – XII klasė). 1825 m. sausio 7(19) d. imperatoriaus įsaku C. von Schmithas buvo atleistas iš karinės tarnybos ir nukreiptas į civilinį darbą. Tačiau į jį įsitraukė tik po ketverių metų. Tokio C. von Schmithui nebūdingo neveiklumo priežastys nėra visai aiškios, kaip ir sunku atsakyti į klausimą, kodėl apskritai nutarė kardinaliai keisti tarnybos pobūdį. Viena iš priežasčių galėjo būti pablogėjusi sveikata, nes 1824 m. gydėsi viename iš Kaukazo kurortų. Tai galėjo būti susiję ir su pasikeitimais asmeniniame gyvenime – 1825 m. vedė baronaitę Wilhelminą von Brinken. Tačiau galėjo būti ir paprastas išskaičiavimas – dėl daugybės įstatyminių niuansų ir

³ Šį rankraštį spaudai rengia leidykla „Versus aureus“.

⁴ A. K a t i l i u s, Carlus von Schmithas ir Vilniaus senienų muziejus, *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis*. 1995, Vilnius, 1997, p. 66–78; A. K a t i l i u s, Carlo von Schmitho byla: areštas ir teismas, *Baltų archeologija*, 1996, Nr. 2, p. 14–16; A. K a t i l i u s, Archive documents on Carl von Schmith. Archyviniai dokumentai apie Karlą von Šmitą, *Archeologia Baltica*, vol. 2: *The Balts and Their Neighbours in Viking Age*, Vilnius, 1997, p. 22–25; A. K a t i l i u s, Carlus von Schmithas – biografijos atradimas, *C. von Schmithas. Necrolithuanica* (spausdinama). Čia ir toliau albumo „Necrolithuanica“ autoriaus tarnybinės biografijos duomenys pateikti remiantis tiek minėtais A. Katiliaus straipsniais, tiek šio istoriko rastu C. von Schmitho tarnybos lapu (formuliaru): Švenčionių gimnazijos vokiečių kalbos mokytojo C. von Schmitho tarnybos lapas, 1866 m. balandžio 10(22) d., *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVIA*), f. 567, ap. 3, b. 1645, l. 5–11.

biurokratinių apribojimų karjeros siekti civilinėje tarnyboje buvo daug paprasčiau. Tai rodo ir faktas, kad per dvylika tarnybos kariuomenėje metų C. von Schmithas nuo žemiausios XIV karinių rangų lentelės klasės pakilo vos dviem laipteliais. Iš tikrųjų civilinėje tarnyboje jam sekėsi geriau. 1829 m. C. von Schmithas paskiriamas Orenburgo pašto įstaigos kanceliarijos valdinininku, jam suteikiamas gubernijos sekretoriaus rangas (civilinių rangų lentelėje – XII klasė). Po dvejų metų tampa pašto viršininko pavaduotoju, o 1831 m. – Estliandijos gubernijos Revelio miesto pašto įstaigos kontrolieriumi. Rangų lentelėje pakyla iki X klasės – kolegijos sekretoriaus, o 1834 m. pabaigoje tampa titulinu patarėju (rangų lentelėje – IX klasė)⁵. 1835 m. C. von Schmithas vėl keičia veiklos pobūdį – palieka pašto žinybą ir jo paties prašymu balandžio 16(28) d. paskiriamas Ašmenos zemskiniu ispravniku. Šias pareigas C. von Schmithas eina neilgai, nes jo tarnybos lape parašyta, kad tų pačių metų rugsėjo 10(22) d. tapo Vilniaus gubernijos valdybos egzекutoriumi ir išdininku. Po trejų metų – naujas posūkis tarnyboje. 1838 m. balandžio 26 (gegužės 8) d. C. von Schmithas paskiriamas Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtoju (*перемецён смотрителем при Друскеницких минеральных водах*)⁶.

Taigi prieš atvykdamas į Druskininkus C. von Schmithas buvo nuėjęs ketvirčio amžiaus valstybinę karjerą – iš pradžių karinėje, o vėliau ir civilinėje žinybose. Grenadierius, pėstininkas, pašto valdininkas, zemskinės policijos vadovas, gubernijos valdybos kanceliarijos darbuotojas. Iki pat 1838 m. sėkmingai kilęs tarnybos laiptais, pavyzdingas karys ir valstybės tarnautojas. Bent jau taip rodo C. von Schmitho tarnybos lapas. Tiesa, į šį dokumentą reikia žiūrėti atsargiai: nors jis yra vienas svarbiausių šaltinių bet kurio XIX šimtmečio valstybės tarnautojo biografijai tirti, jame pateikti faktai ne visuomet atitinka realią padėtį. Ir tai visiškai suprantama – nuo tarnybos lapo turinio daug kuo priklausė tolesnė „jo savininko“ karjera, todėl pastarasis visuomet itin juo rūpinosi⁷. Antra vertus, C. von Schmitho formuliere pateiktų faktų objektyvumu lyg ir nėra pagrindo abejoti. Pakankamai nuoširdūs atrodo ir jame užfiksuoti Vilniaus civilinio

⁵ 1843 m. C. von Schmithui suteikiamas kolegijos asesoriaus rangas (rangų lentelėje – VIII klasė), tačiau 1848 m. sėkmingai pradėta karjera žlugo: kai tarnavo Kretingos muitinėje, C. von Schmithas buvo sulaikytas ir 1850 m. teistas už neleistinių spaudinių iš Prūsijos kontrabandą. Dvejus metus turėjo atlikti bausmę eiliniu kareivių įvairiuose pataisos batalionuose, be to, iš jo buvo atimtas ir visas turtas bei išsitarnauti rangai, paliktas tik bajoro titulas. Plačiau apie tai žr.: A. K a t i l i u s, Carlo von Schmitho byla: areštas ir teismas, p. 14–16. Tik 1859 m. jam vėl buvo leista iš naujo pradėti civilinę tarnybą ir suteiktas žemiausias rangų lentelėje – kolegijos registratoriaus – titulas (XIV klasė). 1863 m. birželio 21 (liepos 3) d. Imperatoriaus įsaku C. von Schmithas tapo gubernijos sekretoriumi (XII klasė), tokiu rangų ir baigė valstybinę tarnybą (A. K a t i l i u s, Carlas von Schmithas – biografijos atradimas).

⁶ Švenčionių gimnazijos vokiečių k. mokytojo C. von Schmitho tarnybos lapas, l. 8.

⁷ Plačiau apie tai žr.: Л. Ш е п е л ь в, *Чиновный мир России. XVIII – начало XX в.*, Санкт-Петербург, 1999, с. 19.

gubernatoriaus Dmitrijaus Bantyš-Kamenskio 1838 m. kovo 26 (balandžio 7) d. žodžiai: „[C. von] Schmithas savo stropumu, nesavanaudiškumu, uolia tarnyba ir principingumu bei puikiu elgesiu gavo visą teisę sulaukti vyresnybės dėkingumo“ (*Шмит ревностно, безкорыстием, усердием к службе и благородными правилами, при отличном поведении приобрёл полное право на признательность начальства*)⁸. Beje, įrašas padarytas likus mėnesiui iki C. von Schmitho perkėlimo į Druskininkus. Liepos 5(17) d. imperatorius patvirtino tos pačios dienos Ministrų komiteto sprendimą: „Jo Didenybė Imperatorius, atsižvelgdamas į šių metų liepos 5 dieną Ministrų komiteto pateiktą nuomonę, teikėsi įsakyti: paskirti prie Druskininkų mineralinių vandenų atskirą prižiūrėtoją, gydytoją ir vaistininką su valstybinės tarnybos teisėmis. Prižiūrėtojo pareigybę priskirti IX klasei, o atlyginimą skirti VII kategorijos. Mundurus – tiek prižiūrėtojui, tiek gydytojui – IX kategorijos, provizoriui arba vaistininkui – X kategorijos, o atlyginimus pastariesiems nustatyti pagal bendrus medicinos ir farmacijos valdininkų atlyginimų nuostatus“⁹.

Taigi formalumai dėl C. von Schmitho paskyrimo Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtoju buvo sutvarkyti. Tačiau kas vis dėlto lėmė, kad į pirmojo Druskininkų kurorto prižiūrėtojo pareigas buvo pasirinktas būtent C. von Schmithas? Ir apskritai ar tai buvo paaukštinimas? Ankstesnėje tarnybėje šio valdininko geografijoje matėme tokius centrus kaip Orenburgas, Revelis, Ašmena, pagaliau Vilnius. Taigi formaliai žiūrint, darbą Druskininkuose vargu ar būtų galima įvertinti kaip sėkmingą kilimą tarnyboje. Antra vertus, naujoji tarnyba buvo ypatinga. Ne tik todėl, kad iki tol apskritai Lietuvoje negirdėta (juk ir kurortas Lietuvoje buvo steigiamas *pirmą kartą!*), bet ir todėl, kad vyresnybės įsivaizdavimu, jai atstovaujantis asmuo turėjo derinti įvairias būdo savybes. Neužmirškime, kad tai buvo naujo ir ne visai paprasto miesto *kūrimo, jo statymo*, periodas.

Pirmą kartą apie tokio pareigūno (taip pat medicinos ir policijos valdininkų) būtinybę numatomame steigti kurorte buvo užsiminta dar vėlu 1837 m. rudenį Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento rašte Vilniaus kariniam gubernatoriui, Gardino, Balstogės ir Minsko generalgubernatoriui Dolgorukovui, t. y. dar prieš oficia-

⁸ Švenčionių gimnazijos vokiečių k. mokytojo C. von Schmitho tarnybos lapas, l. 8.

⁹ *Полное собрание законов Российской империи*, собрание второе, т. XIII, отд. второе, 1838, № 11377–11908, Санкт-Петербург, 1839, № 11394: Июля 5. Высочайше утверждённое положение Комитета Министров, объявленное министром внутренних дел: „Об определении к Друскеникским минеральным водам смотрителя, врача и аптекаря“, с. 10–11.

¹⁰ 1837 m. lapkričio 30 (gruodžio 12) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui (nuorašas), *LVIA*, f. 378, b. s., 1837, b. 1585 (Дело по представлению Гродненского гражданского губернатора о обозрении Друскеникских минеральных вод, 16(28) февраля 1837 года–12(24) марта 1846 года; toliau – min. b.), l. 32–33. To meto oficialiuose dokumentuose labai retai minimas Druskininkų „miesto“ ar „miestelio“ vardas. Visur vartojamas žodis „įstaiga“ (*заведение*), t. y. Druskininkų mineralinių vandenų įstaiga (*Заведение Друскеникских минеральных вод*). Oficialiai buvo statomas ne naujas miestas, bet tik mineralinių vandenų įstaiga su visais jai būdingais pastatais.

lų Druskininkų mineralinių vandenių įstaigos steigimo dokumento pasirašymą¹⁰. Raginama „iš anksto paieškoti laisvų nuo pareigų žmonių, kad jie galėtų būti paskirti numatomų prie [Druskininkų mineralinių] vandenių statybų pradžiai ir, atėjus pavasariui, jau būtų savo darbo vietose, prižiūrėti jas [statybas. – R. G.] ir vadovauti darbams“¹¹. Antrą kartą apie tai primenama 1838 m. sausio 8(20) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento rašte, prie kurio buvo pridėtas ir sausio 4(14) d. Ministrų komiteto nuomonės nuorašas. Pastarajame dokumente, be kita ko, buvo rašoma: „Prie šių vandenių paskirti specialų prižiūrėtoją, kurio tiesioginės pareigos būtų *palaikyti tvarką ir prižiūrėti statybas* [išskirta cituojant. – R. G.]“¹². Iš departamento rašto aišku, kad šis Ministrų komiteto sprendimas buvo persiųstas Vidaus reikalų ministrui Dmitrijui Bludovui, kuris savo ruožtu jį persiuntė N. Dolgorukovui. Pastarasis apie tai informavo Gardino civilinį gubernatorių Grigorijų Dopelmajerį (Григорий Doppельмайр), kuris ir turėjo parinkti tinkamą kandidatą. Paieškos užtruko gana ilgai. Tik 1838 m. balandžio 11(23) d. G. Dopelmajeris galėjo pranešti: „Norą eiti prižiūrėtojo prie Druskininkų mineralinių vandenių pareigas, *man pakvietus* [išskirta cituojant. – R. G.], pareiškė dabar egzекutoriumi ir išdininku Vilniaus gubernijos valdyboje tarnaujantis X klasės¹³ [valdininkas] [C. von] Schmithas“¹⁴. Tame pačiame rašte pirmą kartą buvo nurodytos ir L. Zembžickio bei S. Savickio – kandidatų į gydytojo ir vaistininko pareigas – pavardės. Nuo šiol šis trejetas – prižiūrėtojas, gydytojas ir vaistininkas (*смотритель, лекарь и аптекарь*) – ilgam taps neatskirama Druskininkų gyvenimo dalimi.

Minėtame G. Dopelmajerio rašte Vilniaus kariniam gubernatoriui į akis krinta tai, kad Gardino civilinis gubernatorius *asmeniškai* pakvietė C. von Schmithą eiti šias pareigas. Ypatingą G. Dopelmajerio rūpinimąsi šio valdininko paskyrimu rodo ir tame pačiame rašte akcentuotas prašymas pirmiausia patvirtinti į pareigas būtent prižiūrėtoją ir pabrėžta, kad jo tarnybos lapas nerodo jokių kliūčių tai įgyvendinti¹⁵. Kaip minėta, prižiūrėtojas, turint omenyje jam numatytas veiklos kryptis, besikuriančiam miestui buvo viena svarbiausių (jeigu ne pati svarbiausia) figūrų. Iš čia ir ypatinga kandidato į šią vietą paieška ir atranka. Ne vieną mėnesį būsimojo Druskininkų mineralinių vandenių prižiūrėtojo dairėsi G. Dopelmajeris, savo galutinį sprendimą skelbti neskubėjo ir

¹¹ 1837 m. lapkričio 30 (gruodžio 12) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui (nuorašas), l. 32.

¹² 1838 m. sausio 8(20) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 16v–17. Taip pat žr.: 1837 m. lapkričio 30 (gruodžio 12) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui (nuorašas), l. 33.

¹³ 1838 m. C. von Schmithas jau buvo ne X, bet IX klasės valdininkas – titulinis patarėjas (Švenčionių gimnazijos vokiečių k. mokytojo C. von Schmitho tarnybos lapas, l. 7–8).

¹⁴ 1838 m. balandžio 11(23) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 42.

¹⁵ Ten pat, l. 42v.

N. Dolgorukovas. Pastarojo atsakymas buvo teigiamas, tačiau priimtas anaipol ne spontaniškai (beveik po dviejų savaičių svarstymo), nors aplinkybės – artėjantis kurortinis sezonas ir nebaigtos statybos – vertė skubėti¹⁶. Stebina ir tai, kad kandidatą į Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojo pareigas G. Dopelmajeris parinko ne iš jam tuomet pavaldžios gubernijos, bet iš ankstesnės savo darbo vietos – Vilniaus gubernijos. Apie tai, kokius reikalavimus Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtoji kėlė tuometinis Gardino civilinis gubernatorius, galima nesunkiai atsekti susipažinus su kiek vėlesniais dokumentais tuo pačiu klausimu. 1839 m. rugsėjo pabaigoje, pasklidus kalboms, kad C. von Schmithas parašė prašymą perkelti jį į kitas pareigas kitoje vietoje, ir atsiradus ne vienam kandidatui į jo vietą, G. Dopelmajeris ne mažiau atsargiai rinkosi ir naująjį prižiūrėtoją. Būtent tuomet paaiškėjo, kad viena pagrindinių (galbūt net pati svarbiausia) sąlygų šioms pareigoms gauti buvo ta, kad šis asmuo turėjo būti gubernatoriui *asmeniškai pažįstamas*, t. y. neturėjo kilti jokių abejonių dėl jo būdo bruožų ir sugebėjimų¹⁷. Juk, anot G. Dopelmajerio, šiai vietai „reikia valdininko, kuris kartu su romiu ir kantriu charakteriu derintų pavyzdingą veiklą, tam tikrą išsilavinimą ir nors negausias žinias statybos bei buhalterijos srityse“ (*требует чиновника, соединяющего с кротким и терпеливым нравом, примерную деятельность, некоторую степень образованности и хотя небольшие сведения по строительной и по счётной части*)¹⁸. Galima manyti, kad visas šias savybes pirmasis Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojas C. von Schmithas turėjo. Juolab kadaise buvo gydėsis viename iš Kaukazo mineralinių vandenų kurortų, taigi bent jau įsivaizdavo, kas apskritai yra *kurortas*. Antra vertus, negalima ignoruoti ir kitų aplinkybių. 1832–1836 m. G. Dopelmajeris ėjo Vilniaus civilinio gubernatoriaus pareigas, taigi C. von Schmithą turėjo įsidėmėti jau tuomet. Įtakos gubernatoriaus prielankumui galėjo turėti ir vokiška jo pavaldinio kilmė. Kad ir kaip ten buvo, lemiamą vaidmenį paskiriant C. von Schmithą Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtoju turėjo suvaidinti būtent G. Dopelmajeris – viena reikšmingiausių figūrų šio miesto atsiradimo istorijoje. Asmenybė, kurios vardą minėjo ir tebemiņi kiekvienas Druskininkų istorijos tema rašęs ar rašantis autorius. Antra vertus, asmenybė, kurios biografijos faktai iki šiol taip ir nebuvo paskelbti. O jie gana įspūdingi ir tam tikra prasme paaiškina šio valdininko užsidegimą įkurti Druskininkų mineralinių vandenų kurortą.

¹⁶ 1838 m. balandžio 24 (gegužės 6) d. N. Dolgorukovo raštas G. Dopelmajeriui (juodraštis), ten pat, l. 43v.

¹⁷ 1839 m. rugsėjo 28 (spalio 10) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 258v.

¹⁸ Ten pat. Vienas iš pretendentų į Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojo pareigas – Vilniaus civilinio teismo rūmų valdininkas Juozapas Mongirdas (Иосиф Монгирд) prie savo prašymo pridėjo ir Vilniaus universiteto filosofijos kandidato diplomą. 1839 m. spalio 29 (lapkričio 10) d. J. Mongirdo raštas G. Dopelmajeriui, min. b., l. 265–265v.

Nors G. Dopelmajeris, kitaip negu C. von Schmithas, barono titulo ir neturėjo, anaip tol nebuvo slaviškos kilmės¹⁹. Tiesa, bent jau oficialiai – stačiatikis, o ir kilęs ne iš Kuršo ar Lifliandijos, bet iš Riazanės gubernijos. Tarnybinių karjerą jis pradėjo 1801 m. studentu (mokiniu) Maskvoje įsikūrusiame Užsienio reikalų kolegijos archyve, kur po trejų metų gavo aktuarijaus (registratoriaus) pareigas. Pačioje 1808 m. pradžioje, taigi Napoleono karų metais, paskiriamas vertėju į Užsienio reikalų kolegiją Sankt Peterburge, į kunigaikščio Liudviko Rostovskio kanceliariją (beje, už vertėjo darbą Sankt Peterburge lankantis Prūsijos karaliui Frydrichui III buvo Aleksandro I apdovanotas briliantiniu žiedu). Vėliau perkeliamas į Galiciją, į kunigaikščio Aleksandro Golicyno armiją – ne dalyvauti mūšiuose su austrais, bet tvarkyti užsienio korespondenciją. 1810 m. už šį darbą ir už pastangas ruošiant paliaubų konvenciją imperatoriaus apdovanotas antruoju briliantiniu žiedu. Nuo 1814 m. – vėl darbas Užsienio reikalų kolegijos archyve Maskvoje. 1817 m. jo paties prašymu kuriam laikui pasitraukia iš civilinės tarnybos, o į ją vėl sugrįžta tik 1826 m. – paskiriamas į Kuršo gubernijos valdybą. Visur pabrėžiamas G. Dopelmajerio išsimokslinimas ir kalbų mokėjimas. 1830 m. jis gauna aukščiausią pagarbos ženklą – imperatoriaus raštišką padėką (*благоволение*) už uolią tarnybą. Netrukus ir dar vieną imperatoriaus dovaną – aukso tabokinę. Po metų, 1831 m. sausio 23 (vasario 4) d., komandiruojamas į Vilnių – paskiriamas Vilniaus gubernijos prokuroru. Čia G. Dopelmajerį aplanko dar viena gera žinia: „Jo Didenybė Imperatorius į jį atkreipė ypatingą dėmesį dėl jo raportų apie padėtį Vilniaus gubernijoje ir apie tuose raportuose pateiktus pasiūlymus, kaip ten atkurti deramą tvarką“²⁰. 1831 m. birželio viduryje paskiriamas dirbti į komisiją, kurios tikslas – nustatyti sukilime dalyvavusių asmenų kaltės laipsnį ir atitinkamai nuspręsti dėl jų dvarų konfiskavimo. Ir vėl apdovanojimas, gana aukštas – 4-ojo laipsnio šv. Vladimiro ordinas. 1832 m. vasario 12(24) d. – eilinis paaukštinimas: G. Dopelmajeris skiriamas Vilniaus vicegubernatoriumi, o 1832 m. gegužės 3(15) d. – Vilniaus civiliniu gubernatoriumi. Antrąją raštišką imperatoriaus padėką gauna už veiklą uždarant katalikiškus vienuolynus Vilniaus gubernijoje. 1833 m. sausio 13(25) d. – dar vienas apdovanojimas – 2-ojo laipsnio šv. Stanislovo ordinas. 1834 m. rugsėjo 15(27) d. gauna trečiąją, o lapkričio 6(18) d. – ir ketvirtąją imperatoriaus raštišką padėką už sėkmingą rekrutų surinkimą Vilniaus gubernijoje ir už jos dvarininkų paramos prie Vilniaus sutelktai kariuomenei organizavimą. 1836 m. gegužės 16(28) d. paskiriamas Gardino civiliniu gubernatoriumi. Vėl dovanos (taip pat piniginės), padėkos, pagyrimai, tarp jų ir „pareikštas imperatoriaus pasitenkinimas (*объявлено*

¹⁹ G. Dopelmajerio biografijos duomenys pateikiami remiantis byla: Дело о награждении гражданских губернаторов: Виленского князя Долгорукого чином действительного статского советника и Гродненского Доппельмайра орденом Св. Анны I^й степени, 15(27) генваря–7(19) мая 1840 года, *LVI*, f. 378, b. s., 1840, b. 1198.

²⁰ Ten pat, l. 18v–19.

монаршее удовольствие)²¹. 1838 m. vasario 18 (kovo 2) d. G. Dopelmajeriui skiriamas 1-ojo laipsnio šv. Stanislovo ordinas. Tais pačiais metais gauna ir Prūsijos imperatoriaus apdovanojimą – Raudonojo erelio ordiną, o 1840 m. – gana aukštą 1-ojo laipsnio šv. Onos ordiną. Buvo vedęs. Nors žmona Wilhelmina (beje, išpažinusi evangelikų-liuteronų tikėjimą) dvarų ir neturėjo, bet buvo admirolo, senatoriaus barono Wilhelmo von Detzeno (Вилим фон Дезин arba Вилим фон Дезен, Вилим Фондезин) dukterė.

Tokia buvo oficialioji, tarnybinė, G. Dopelmajerio gyvenimo pusė. Apskritai būta šviesaus ir išsilavinusio žmogaus. Tai iš dalies rodo ir jo laišškai Teodorui Narbutui²². Tos korespondencijos pradžia siekia 1836 m. pabaigą. Nors susirašinėjimas buvo grynai dalykinis – G. Dopelmajeris buvo užsakęs T. Narbutui parengti istorinį Gardino gubernijos miestų aprašymą, – tačiau, paties gubernatoriaus žodžiais, paremtas pagarba, „kaip su gerbiamu man patikėtos gubernijos dvarininku ir mokslo mylėtoju“ (*как к почтенному помещику вверенной мне губернии и любителю наук*)²³. Beje, 1837 m. pradžioje T. Narbutas minėtą istorinę apžvalgą parašė ir nusiuntė ją G. Dopelmajeriui, kuris savo ruožtu Gardino gubernijos statistikos komitetui pasiūlė išrinkti istoriką šio komiteto nariu-korespondentu²⁴. 1837 m. lapkričio pabaigoje gubernatorius vėl kreipėsi į T. Narbutą, šį kartą prašydamas pateikti žinių apie gubernijoje esančius istorinius architektūros paminklus²⁵. Ne be G. Dopelmajerio tarpininkavimo 1839 m., taigi pačiame Druskininkų kurorto statybų įkarštyje, T. Narbutas įteikė imperatoriui pirmuosius šešis savo veikalo *Dzieje narodu litewskiego* tomus, už kuriuos buvo apdovanotas briliantiniu žiedu²⁶. Istorikas susitikdavo su gubernatoriumi ir asmeniškai, gana artiškai – tiek, kiek leido G. Dopelmajerio, aukšto valstybės pareigūno, padėtis, – bendravo²⁷. Maža to, šiandien iš kai kurių mus pasiekusių užuominų galima daryti išvadą,

²¹ Ten pat, l. 26v.

²² G. Dopelmajerio laišškai T. Narbutui, *Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *LMAB RS*), f. 18, b. 185, l. 38–44.

²³ 1836 m. lapkričio 6(18) d. G. Dopelmajerio laiškas T. Narbutui iš Lydos, ten pat, l. 38.

²⁴ 1837 m. kovo 31 (balandžio 12) d. G. Dopelmajerio laiškas T. Narbutui iš Gardino, ten pat, l. 40–40v.

²⁵ 1837 m. lapkričio 23 (gruodžio 5) d. G. Dopelmajerio laiškas T. Narbutui iš Gardino, ten pat, l. 41–42v.

²⁶ Plačiau apie tai: R. G r i š k a i t ė, Leidėjai ir skaitytojai, T. N a r b u t a s, *Lietuvių tautos istorija*, t. 4, Vilnius, 1997, p. 17–24.

²⁷ Įdomu, kad 1840 ir 1841 m. vasarą sutapo G. Dopelmajerio ir T. Narbuto viešnagės Druskininkuose laikas – jų pavardes matome tuometinių kurorto svečių sąrašuose. Žr.: A. R e n i e r, O wodach mineralnych Druskienickich. Rok 1839–1840, *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *VUB RS*), f. 26, b. 3581: Lista osób przybyłych do wód Druskienickich w 1840 roku, l. 47, nr 314; A. R e n i e r, O wodach mineralnych Druskienickich. Wiadomości ogólne. Rok 1841, ten pat, b. 3582: Lista osób przybyłych do wód mineralnych Druskienickich roku 1841, l. 84, nr 985.

kad būtent T. Narbutas pokalbiuose su naujuoju Gardino gubernatoriumi, o galbūt net ir minėtoje istorinėje apžvalgoje galėjo atkreipti jo dėmesį į Druskininkų mineralinius šaltinius²⁸. Beje, asmeninių kontaktų su G. Dopelmajeriu turėjo ir kitas Druskininkų kurorto steigimo entuziastas, T. Narbuto bičiulis ir asmeninis gydytojas Anicetas Renjė²⁹. Kad ir kaip ten buvo, akivaizdu, kad G. Dopelmajeris šia idėja susidomėjo. O ir apskritai visuose postuose norėjo padaryti daugiau, negu buvo nuveikę jo pirmtakai. Dėl šios priežasties turėjo ir daug priešų, darė daug klaidų³⁰. Antra vertus, bent iš pradžių šios idėjos ėmėsi karštai. Tai iš dalies iliustruoja ir 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, kuriame rašė: „Druskininkų mineraliniams vandenims, nepaisant seniai žinomos jų gydomosios galios ir naudos, nebuvo parodytas joks vietos gubernijos valdžios dėmesys ir jie buvo visiškai užmiršti. Po to, kai iš Vilniaus buvau perkeltas į Gardiną ir susipažinau su man patikėtos gubernijos išmėybėmis, kai suvokiau visą gydomųjų mineralinių vandenų, kuriuos gamta dovanojo visai šalia gubernijos miesto, įstaigos įkūrimo svarbą ir naudą³¹, ėmiau rūpintis, ponui generalgubernatoriui kunigaikščiui Nikolajui Andrejevičiui Dolgorukovui tarpininkaujant, gauti Jo Didenybės leidimą įrengti Druskininkuose kaip eksperimentą nedidelę mineralinių vandenų įstaigą, ir tam buvo asiguota 25 tūkst. sidabro rublių – kaip paskola, kuri turės būti gražinta per 26-ius metus, paliekant (kai bus panaikinta skola) pačią įstaigą su visa nuosavybe valstybės išdui. Galutinis leidimas buvo gautas 1838 metų vasario 2 dieną ir tais pačiais metais įrengti nedideli patogumai lankytojams, o vis labiau auganti Druskininkų mineralinių vandenų gydomoji šlovė pritraukė ten gana didelį ligonių skaičių. Tad jau 1838 m. Druskininkai tapo trečiuoju pagal lankomumą tarp žymiausių Rusijos gydomųjų mineralinių vandenų

²⁸ Plačiau apie T. Narbuto santykį su Druskininkų kurortu skaitykite: R. Griškaitė, Druskininkų „Ondyna“. Kūrėjai ir skaitytojai, *Metai*, 1994, Nr. 5, p. 104–108; R. Griškaitė, *Mineralinis miestelis arba kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje*, Vilnius, 2003, p. 37–38.

²⁹ Žr.: 1840 m. rugpjūčio 18 (rugsėjo 9) d. A. Renjė laiškas T. Narbutui iš Druskininkų, *LMAB RS*, f. 18, b. 185, l. 562; 1842 m. rugpjūčio 2(14) d. A. Renjė laiškas T. Narbutui iš Druskininkų, ten pat, l. 478.

³⁰ Žr.: Дело по рапорту советника Виленского губернского правления Анисимова с жалобой на Гродненского губернатора Doppельмайера, 7(19) мая–25 декабря 1840 (6 января 1841) года, *LVI A*, f. 378, b. s., 1840, b. 1571.

³¹ Vertėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad kurdamas Druskininkų kurortą, G. Dopelmajeris vadovavosi toli gražu ne tik finansiniu išskaičiavimu, juolab filantropija. Gubernatorius matė ir kitokios naudos. „Jis [t. y. kurortas. – R. G.] ir politinė prasme yra vertas dėmesio, nes vietos valdžiai suteikia patogumą nukreipti į jį tuos Vakarų gubernijų gyventojus, kurie ligos pretekstu kreipiasi su prašymais išduoti jiems pasus aplankyti užsienio gydomuosius vandenis, tačiau dėl tų asmenų pasaulėžiūros nepatikimumo arba dėl jų giminystės ryšių su išeiviais negali būti išleisti už imperijos ribų“, – rašė viename iš savo raportų. 1840 m. kovo 15(27) d. G. Dopelmajerio raštas Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamentui (nuorašas), min. b., l. 434–434v.

[kurortų]³². Paradoksalu, tačiau būtent G. Dopelmajeris ir N. Dolgorukovas – uolūs Rusijos imperijos valdiniai – tapo tais asmenimis, kurie įgyvendino jau seniai šiame krašte puoselėtą, bet dėl anuometinės politinės padėties taip galutinai ir nerealizuotą idėją.

Kad ir kaip ten buvo, tam, kad įgyvendintų tokį ambicingą sumanymą, G. Dopelmajeriui reikėjo gauti ne tik valdžios leidimą, ne tik finansavimą, ne tik parengti tinkamą miesto užstatymo projektą, bet ir turėti patikimų žmonių. Kaip jau buvo minėta, atsakingoms Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojo pareigoms buvo pasirinktas C. von Schmithas, kuris savo ruožtu, atrodo, taip pat neilgai svarstė. Naujas paskyrimas jam turėjęs sužadinti viltį išspręsti kai kurias problemas. O jos, kaip ir daugelio panašaus rango tarnautojų, pirmiausia turėjo būti susijusios su finansais. Vienintelis C. von Schmitho pragyvenimo šaltinis buvo tarnybinis atlyginimas – neturėjo nei dvarų, nei kito nekilnojamojo turto. Be to, aukštesnes pareigas užsitarnavęs valdininkas ir gyventi turėjo pagal aukštesnius reikalavimus³³. Ši nerašyta taisyklė, tam tikras visuomeninis spaudimas, turėjo galioti ir C. von Schmithui. Iš tikrųjų prižiūrėtojo tarnyba Druskininkuose anaipol nebuvo nepelninga. Tuo galima paaiškinti ir nuolatines grumtynės dėl šios vietos³⁴. Negana to, ji turėjo dar vieną pranašumą – buvo *gydomojoje* vietovėje, prie mineralinių šaltinių. Jau vėliau kiti šios vietos siekė valdininkai kaip vieną iš pagrindinių priežasčių ją gauti nurodydavo nepavydėtiną savo sveikatos būklę, kurios pagerėjimo tikėdavosi būtent dirbdami Druskininkų kurorte³⁵. Ir C. von Schmithui sveikatos problemos galėjo būti ne mažiau aktualios kaip ir piniginės³⁶. Taigi G. Dopelmajerio noras Druskininkuose turėti patikimą darbuotoją ir paties C. von Schmitho noras pagerinti savo finansinę padėtį, o kartu galbūt ir sustiprinti sveikatą turėjo sutapti.

³² 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. G. Dopelmajerio nuomonė dėl Druskininkų mineralinių vandenų įstaigos statybų, min. b., l. 306–306v.

³³ Plačiau apie tai žr.: Л. Ш е п е л ь в, min. veik., p. 24.

³⁴ 1839 m. rugpjūčio 27 (rugsėjo 8) d. Mozyriaus zemskinio ispravniko Aleksandro Gorbatovskio (Александр Горбатовский) prašymas N. Dolgorukovui, min. b., l. 256–256v; 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Vilniaus gaisrininkų komandos brandmeisterio Dmitrijaus Argitjevo (Дмитрий Аргитьев) prašymas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 262–262v ir kt.

³⁵ 1839 m. rugpjūčio 27 (rugsėjo 8) d. Mozyriaus zemskinio ispravniko Aleksandro Gorbatovskio prašymas N. Dolgorukovui.

³⁶ Tai, kad C. von Schmithas turėjo nuolatinių sveikatos problemų, rodo ir vėlesni dokumentai. Žr.: A. K a t i l i u s, Carlas von Schmithas ir Vilniaus senienų muziejus, p. 73. 1866 m. balandžio 3(15) d. C. von Schmitho prašymas, adresuotas Švenčionių mokyklos direktoriaus pareigas einančiam Piotriui Rončevskiui ir kt.

Darbai kurorto labui

Konkretūs darbai Druskininkų kurorto labui prasidėjo dar prieš atvykstant C. von Schmithui. Impulsą jiems davė 1837 m. vasario viduryje Vilnių bei Gardiną pasiekęs Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento vadovo (generalštabsdaktaro) raštas, datuotas vasario 3(15) d., kuriame buvo sakoma, kad Valstybės tarybos pirmininkas senatorius Nikolajus Novosilcevas Vidaus reikalų ministrą informavęs apie imperatoriaus valią pagrįsti gydomąją Druskininkų šaltinių naudą, todėl Vidaus reikalų ministerijos padalinys Medicinos taryba atlikusi tyrimą ir nutarusi, jog „šie vandenys yra verti, kad prie jų būtų pastatyti reikalingi statiniai gydomosioms vonioms ir ligoniams apgyvendinti“³⁷. Pavasariop G. Dopelmajeris, lydėdamas statybos ir gydymo reikalus išmanančių valdininkų, pats apžiūrėjo vietovę, Gardino gubernijos architekto padėjėjui Jakovui Fordonui (Яков Фордон) paliepė sudaryti jos planą ir parengti būsimų pastatų projektus³⁸. Po šio vizito ligoniams buvo pastatyti du mediniai trobesiai (1837 m. sezono metu dėl patalpų trūkumo ligoniai buvo apgyvendinami net „daržinėse ir laikinai pastatytose palapinėse“³⁹), išvalytas dumblas iš šaltinių, o jų krantai įtvirtinti. Tvarkai palaikyti buvo atsiųstas policijos valdininkas bei gydytojas. Negana to, buvo pagerintas susisiekimas tarp Druskininkų ir Gardino, pataisytas kelias nuo Druskininkų kaimo iki šaltinių, nutiesti takeliai pasivaikščioti aplink juos, pastatyta pavėsinė, suoliukai, nusamdyti muzikantai ir t. t. Visa tai – iš savanoriškai surinktų lėšų (lankytojai sutiko už kiekvieną gydomąją vonią mokėti po 2,5 sidabro kapeikas)⁴⁰. Atlikta ir pakartotinė mineralinių šaltinių cheminės sudėties analizė – kaip ir ankstesnę, 1830-ųjų m. analizę, taip ir šią atliko profesorius Ignotas Fonbergas (tarnybiniuose raštuose vadinamas tiesiog

³⁷ 1837 m. vasario 16(28) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 2. N. Novosilcevo santykis su Druskininkais nebuvo tik formalus. Dar būdamas Vilniaus universiteto kuratoriumi, iš tuometinio Gardino civilinio gubernatoriaus Mykolo Bobiatinskio (Michał Bobiatyński) gavęs informaciją apie gydomąją Druskininkų šaltinių galią, ėmė rūpintis jų ištyrimu. 1830 m. birželio 24 (liepos 6) d. jis kreipėsi į Vilniaus universiteto rektorių Vaclovą Pelikaną, kuris savo ruožtu rugsėjo mėnesį į Druskininkus komandiravo profesorių Ignatą Fonbergą ir įpareigojo jį atlikti cheminę šaltinių analizę. Žr.: 1836 m. spalio 23 (lapkričio 4) dienos I. Fonbergo laiškas N. Novosilceviui, *LMAB RS*, f. 9, b. 1917, l. 1–1v; I. F o n b e r g, *Opisanie wody mineralnej Druskienickiej*, Wilno, 1838, s. 6. Manoma, kad 1836 m. pabaigoje N. Novosilcevas žodžiu informavo imperatorių Nikolajų I apie šiuos šaltinius. J. J a n č i a u s k a s, Druskininkų kurorto iniciatorius, *Mokslas ir gyvenimas*, 1983, Nr. 5, p. 33.

³⁸ 1837 m. vasario 16(28) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, l. 1v; 1837 m. liepos 20 (rugpjūčio 1) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 3. Taip pat žr.: A. M i š k i n i s, min. veik., p. 301.

³⁹ 1837 m. gruodžio 21 (1838 m. sausio 2) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 13v.

⁴⁰ 1837 m. lapkričio 30 (gruodžio 12) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui (nuorašas), l. 30.

„von Bergu, фон Берг“⁴¹. Metų pabaigoje pirmieji dešimt asmenų pareiškė norą prie šaltinių pasistatyti privačius namus⁴².

Tų pačių 1837 m. pabaigoje buvo pasiektas ir svarbiausias Druskininkų kurorto steigimo iniciatorių laimėjimas – gruodžio 31 (1838 m. sausio 12) d. buvo pritarta G. Dopelmajerio ir N. Dolgorukovo pastangomis sudarytam Druskininkų mineralinių vandenų įstaigos steigimo planui: „Jo Didenybė Imperatorius [Ministrų] komiteto nuomone patvirtino ir teikėsi planą peržiūrėti“⁴³. 1838 m. sausio 8(20) d. N. Dolgorukovas buvo informuotas, kad Ministrų komitetas sausio 4(16) d. pritarė, jog galutiniam Druskininkų kurorto įrengimui būtų skirta 25 tūkst. sidabro rb dydžio paskola, iš kurios 10 tūkst. sidabro rb turėjo būti išmokėti tais pačiais 1838 m. (kaip anksčiau minėta, visas valstybės kreditas turėjo būti gražintas per 26 metus)⁴⁴. Visa tai suteikė galimybę pradėti didžiąsias statybas. 1838 m. vasario 15(27) d. G. Dopelmajeris raštu kreipėsi į N. Dolgorukovą ir išdėstė būtinumą prie Druskininkų mineralinių vandenų įstaigos įkurti specialų komitetą, kurio tikslas būtų vykdyti imperatoriaus patvirtintą projektą⁴⁵. Sutikimą N. Dolgorukovas davė 1838 m. kovo 5(17) d., tačiau Komitetas Druskininkų mineralinių vandenų įstaigai įrengti (*Комитет, учреждённый для устройства Друскеникских минеральных вод*, toliau – Komitetas) buvo sudarytas tik po mėnesio – balandžio 7(19) dieną⁴⁶. Su šiuo Komitetu vėliau tiesiogiai dirbs ir C. von Schmithas. Komiteto kanceliarija buvo įsikūrusi Gardine, jam vadovavo pats gubernatorius G. Dopelmajeris. Tarp Komiteto narių buvo tikrasis valstybės tarėjas kunigaikštis Konstantinas Četvertinskis (Konstanty Czetwertyński, Константин Четвертинский), Mokesčių rūmų pirmininkas baronas Taubė (Таубе), Gardino gubernijos bajorų vadovas Pranciškus Puslovskis (Franciszek Pułowski, Франц Пусловский), Gardino gubernijos gydymo valdybos inspektorius N. Vitas (Н. Витт), Statybos komisijos asesorius Fadėjus Afanasovičius (Фадей Афанасович), Gardino

⁴¹ 1837 m. liepos 28 (rugpjūčio 9) d. N. Dolgorukovo raštas Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademijos prezidentui Tomui Kučkovskiiui (juodraštis), ten pat, l. 4; 1837 m. rugpjūčio 16(28) d. T. Kučkovskio raštas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 5–5v; 1837 m. rugpjūčio 24 (rugsėjo 5) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 8–8v ir kt.

⁴² 1837 m. gruodžio 21 (1838 m. sausio 2) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, l. 13–14. 1842 m. Druskininkuose jau buvo daugiau nei devyniasdešimt privačių namų. Краткое описание Заведения Друскеникских минеральных вод, в Гродненской губернии, *Виленский Вестник*, 1842, № 29 (10-го апреля), с. 2.

⁴³ Išrašai iš 1837 m. gruodžio 21 (1838 m. sausio 2) d. ir 1838 m. sausio 4(16) d. Ministrų komiteto protokolų (nuorašas), min. b., l. 34v. Taip pat žr.: J. J a n č i a u s k a s, Kai Druskininkai kaimas dar buvo, p. 19.

⁴⁴ 1838 m. sausio 8(20) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui, l. 16–16v.

⁴⁵ 1838 m. vasario 15(27) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 37–37v.

⁴⁶ 1838 m. liepos 16(28) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 68.

apskrities atsargos štabsgvardijos poručikas Romanas Liachnickis (Roman Lachnicki, Роман Ляхницкий) bei vienas valdininkas iš statybos srities. Komitetas rūpinosi visais Druskininkų mineralinių vandenių įstaigos steigimo klausimais: architektūrinių projektų ir sąmatų rengimu, finansų ir kadru paieška, statybinėmis medžiagomis, gydylų įranga. Vienas svarbiausių Komiteto sprendimų klausimų buvo ir pačiose Druskininkų mineralinių vandenių įstaigos steigimo išvakarėse iškilusi juridinė problema: 1836 m. Pervalko seniūnija, kuriai priklausė Pervalko miestelis ir 6 kaimai, tarp jų ir Druskininkų kaimas, kunigaikščių Oginskių dvylikai metų buvo išnuomota valstybės tarėjui Staniševskiiui (Станишевский). Tiesa, patys šaltiniai liko valstybės nuosavybe, tačiau, kol prie jų nebuvo įsteigta gydymo įstaiga, nuomininkas, Išdo rūmams leidus, galėjo statyti savo pastatus, „kad atvykstantys naudotis vandenimis galėtų ten patogiau apsistoti“⁴⁷. Nuolatinis kelerių metų valdžios rūpestis buvo siekis išbraukti Druskininkų kaimą iš Pervalko seniūnijos ir prijungti prie Druskininkų mineralinių vandenių įstaigos⁴⁸.

Tokia situacija buvo susiklosčiusi C. von Schmitho atvykimo į Druskininkus išvakarėse, 1838 m. pavasarį. Šaltiniai leidžia gana detalai rekonstruoti jo veiklą kurorte. Ši veikla buvo tiesiogiai susijusi su Druskininkų mineralinių vandenių prižiūrėtojo pareigomis. C. von Schmithas buvo atsakingas už visus jau anksčiau cituotuose dokumentuose numatytus darbus, pirmiausia – už *statybų priežiūrą*. Tai buvo pagrindinė prižiūrėtojo funkcija ir pagrindinis jo rūpestis. Ši priežiūra pirmiausia reiškė aprūpinimą statybinėmis medžiagomis. O tai nebuvo lengvas uždavinys, nes medienos stygių naujai steigiamas miestas jautė nuolat. Druskininkų statybai skirta mediena turėjo būti perkama iš valstybinių miškų, bet paaiškėjo, kad ji jau išparduota⁴⁹. Beje, tai buvo viena iš pagrindinių priežasčių, sutrukdžiusių didžiųjų pastatų statybą pradėti dar 1838 m. pavasarį. Padėtis pagerėjo tik gavus valdžios leidimą įsigyti jos iš privačių asmenų. Nors pagrindines derybas su pirkliais dėl medienos ir kitų statyboms reikalingų medžiagų bei įrengimų vedė Komitetas, konkrečius darbus atliko C. von Schmithas: jis rūpinosi medžiagų pristatymu į vietą, vieta medienai sukrauti, mokėjo pirkliams ir darbininkams, tarėsi su sielininkais. Štai 1839 m. balandžio 7(19) d. C. von Schmithui Komitetas skyrė 475 sidabro rb ir 38,5 kp, kad sumokėtų įvairiems asmenims už darbo dienas bei atgabentas medžiagas, kurių reikėjo baseinų, pagrindinio rezervuaro, tiltelių, kanalų, vamzdžių bei laikinojo gydylų („vonių“) pastato, vadinamojo balagano (*временный купальный балаган*) statybai⁵⁰. 1839 m. gegužės 17(19) d. už medieną, nupirktą

⁴⁷ 1837 m. lapkričio 30 (gruodžio 12) d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento raštas N. Dolgorukovui (nuorašas), l. 29.

⁴⁸ Ten pat, l. 31. Taip pat žr.: J. J a n ė i a u s k a s, Kai Druskininkai kaimas dar buvo, p. 21.

⁴⁹ 1838 m. liepos 19(31) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, min. b., l. 68–68v.

⁵⁰ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, ten pat, l. 318.

vandentiekio vamzdžiams įrengti, C. von Schmithui buvo išmokėta 50 sidabro rb, o už atplukdymą Nemunu Gardine pagamintų rėstinių statinių dviem virtuvėms – 20 rb⁵¹.

C. von Schmitho priežiūrai numatytų statybų mastas jau iš pradžių buvo gana didelis. Pagal pirminį projektą 1838 m. turėjo būti pastatyta: 1) du laikini pastatai (balagapai), po 10 kambarių kiekviename, skirti viengungiams svečiams; 2) du fligeliai prie svečių namų (*гостинный дом*) – ten turėjo įsikurti prižiūrėtojas ir gydytojas su vaistininku, taigi ir vaistinė; 3) vienas iš penkių plane numatytų „svečių kiemelių“ (*гостинный дворик*) su dviem nameliais kiekviename, tinkamų ir šeimoms, ir viengungiams; 4) įrengti baseinai ir rezervuaras mineraliniam vandeniui⁵². Negana to, turėta vilčių jau vasarą padėti pamatus pagrindinių gydyklų statybai⁵³. Visi šie darbai turėjo būti atlikti ne tik pasitelkus patyrusį architektą, bet ir „remiantis ketvirtuoju Jo Didenybės patvirtintos Ministrų komiteto nuomonės punktu – tiesiogiai prižiūrint tvarką ir statybas Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojui“⁵⁴. Pirmoji C. von Schmitho užduotis buvo įrengti laikinus baseinus ir rezervuarą. Po to, kai 1838 m. gegužę G. Dopelmajeris kartu su Komiteto nariais ir architektūros specialistais nuvyko į Druskininkus ir įsitikino, kad po pavasario atlydžio šaltinius jau galima įrengti naudojimui, buvo nutarta atlikti pirminius hidraulinius darbus. C. von Schmithas buvo aprūpintas specialia darbo instrukcija „veiksmams, atitinkantiems jo kaip prižiūrėtojo pareigas“⁵⁵. Jam buvo patikėta ir visa šių darbų buhalterinė apskaita (sąmatą sudarė architektas J. Fordonas)⁵⁶. Į pagalbą iš Vilniaus buvo pakviestas ir hidraulinių darbų meistras Kacenelbogenas (*Каченельбоген*). C. von Schmithui prižiūrint, buvo pradėti iš pagrindų tvarkyti mineraliniai šaltiniai. Ypač daug dėmesio skirta pagrindinio mineralinio vandens rezervuaro, kurio projektą parengė architektas Rathauzas (*Ратхуз*), statybai. Iki spalio mėnesio buvo pastatyti ir kiti, mažesni statiniai: laiptai, vedantys nuo Nemuno kranto prie vadinamojo Liudviko Stokovskio šaltinio, 3 ½ sieksnių ilgio ir 1 1/3 pločio rėstinis pastatas su sargybinio būdele viršuje. Pastarasis statinys – virš pagrindinio, net penkių mineralinių šaltinių vandenį talpinančio rezervuaro, kurio vanduo, skirtingai nuo gerti skirto Stokovskio šaltinio, buvo naudojamas vonioms⁵⁷. Nors ne visi pirmieji C. von Schmitho statiniai sulaukė palankaus specialistų atsiliepimo, kai kurie neliko nepa-

⁵¹ Ten pat, l. 318v. Taip pat žr.: 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, ten pat, l. 324–324v.

⁵² 1838 m. liepos 19(31) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, l. 69–69v.

⁵³ 1839 m. rugsėjo 22 (lapkričio 4) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, min. b., l. 50.

⁵⁴ 1838 m. liepos 19(31) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, l. 69v.

⁵⁵ Ten pat, l. 71.

⁵⁶ Iš viso baseinams, rezervuarui ir su jais susijusiems pastatams buvo išleista 200 sidabro rb ir 40 kp. 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 317v.

⁵⁷ 1838 m. spalio 11 (lapkričio 23) d. Smolikovskio raportas N. Dolgorukovui, min. b., l. 122v. Taip pat žr.: A. H r y n i e w i c z, *O wodzie mineralnej Druskienickiej*, Wilno, 1842, s. 7–8.

stebėti. Štai kad ir minėti laiptai, kurie buvo įvertinti kaip „atitinkantys tikslą, teikiantys patogumą ir puošmeną“⁵⁸.

Dėl objektyvių priežasčių (apie jas dar bus rašoma) visų 1838 m. plane numatytų darbų įgyvendinti nepavyko, tačiau kitais metais nuveikta daugiau. Buvo toliau atliekami darbai sujungiant mineralinius šaltinius, tiesiami tilteliai, statomas laikinas šokių pastatas. Pagal Kacencelbogeno projektą kasami kanalai mineraliniam įkloniui sausinti ir gėlam vandeniui tiekti, kiti įvairūs įrenginiai. Visi šie darbai atliekami C. von Schmithui prižiūrint. Jis tiesiogiai vadovavo ir laikinojo gydyklų pastato statybai. Kaip rašoma viename iš Komiteto raštų N. Dolgorukovui, šis už kurorto statybą atsakingas organas, „norėdamas ligoniams suteikti galimybę naudotis voniomis ir pačios įstaigos naudai, pripažino esant būtina įrengti laikiną paprastos konstrukcijos 12 vonių balaganą. Šį balaganą, duodant nurodymus vyriausiajam architektui Rathauzui, stato vandenų prižiūrėtojas [von] Schmithas, skyrus šiam darbui 300 sidabro rublių, ir šie darbai bus baigti liepos 1 dieną. Kiekvienas maudymosi kambarys bus aprūpintas viena iš gydytojo Zembžickio nupirkta vonia, staleliu, taburete, kėde ir veidrodžiu (visi šie daiktai jau įsigyti)“⁵⁹. N. Dolgorukovui pasiteiravus, kokios būklės tuo metu buvusi laikinųjų gydyklų statyba, jam buvo atsakyta: „Keturiolikos vonių balaganas beveik visiškai baigtas ir šiomis dienomis Nemuno upe jam plukdomos Gardine pagamintos durys ir langai, taip pat Vilniuje pirkti veidrodžiai bei kiti reikmenys, dėl kurių atgabavimo jau susitarta. Taigi balaganas galutinai bus įrengtas kitą savaitę“⁶⁰. Išliko ir paties C. von Schmitho liepos 7(9) d. datuotas raportas N. Dolgorukovui. Juo generalgubernatorius informuojamas apie šio pastato statybos užbaigimą. Dokumentas itin lakoniškas, vos vieno sakinio: „Jo Šviesybei turiu garbės kuo pagarbiausiai pranešti, kad laikinos maudyklos statyba šią dieną baigta“ (*Вашему Сиятельству почтеннейше честь имею донести, что временная купальня сего числа окончена*)⁶¹. Atrodo, kad pastato statyba buvo patenkintas tiek N. Dolgorukovas, tiek ir pats Komitetas. Kaip rašoma rugsėjo 11(23) d. Komiteto ataskaitoje, „šis maudymosi balaganas galutinai įrengtas, jame yra 12 paprastų ir dvi dušo vonios. Įrengtas gana patenkinamai. Pastatytas kiek įmanoma arčiau pagrindinių šaltinių, kad būtų galima patogiau į jį tiekti vandenį, o tam vandeniui šildyti

⁵⁸ 1838 m. spalio 11 (lapkričio 23) d. Smolikovskio raportas N. Dolgorukovui, l. 122v. Taip pat žr.: A. H r y n i e w i c z, min. veik., p. 6–7.

⁵⁹ Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, be datos, ten pat, l. 207v. Taip pat žr.: 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 318v; 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, l. 324v. Iš viso šio pastato statybai ir įrangai buvo sunaudota 644 sidabro rb ir 79 kp [1840 m. gruodžio 22 (1841 m. sausio 3) d. (?)] Komiteto ataskaita Vilniaus kariniam gubernatoriui, Gardino, Balstogės ir Minsko generalgubernatoriui Fiodorui Mirkovičiui, min. b., l. 468.

⁶⁰ Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, be datos, l. 200v.

⁶¹ 1839 m. liepos 7(19) d. C. von Schmitho raportas N. Dolgorukovui, min. b., l. 223.

šalia paties balagano pastatytas specialus vandens šildytuvas su tam reikalui nupirktais dviem variniais katilais⁶². Iš šio dokumento aišku, kad pastatas duris ligoniams atvėrė 1839 m. liepos 9(21) dieną. Nors ir laikinos, tai buvo *pirmosios valstybinės* Druskininkų gydyklos⁶³. 1840 m. į šias gydyklas buvo parduota iki 8 tūkst. bilietų⁶⁴.

Antroji svarbesnė statyba Druskininkuose, už kurią tiesiogiai buvo atsakingas pirmasis mineralinių vandenių prižiūrėtojas, buvo vadinamojo Michelio namo įrengimas. Ši nebaigtą statyti pastatą iš dvarininko Jono Michelio (Jan Michaelis arba Иван Михаелис) Komitetas buvo įsigijęs dar 1838 m. lapkričio 17(29) dieną. Galutinei šio namo apdailai ir pagalbinių pastatų statybai C. von Schmitho žinion buvo skirti net 996 sidabro rubliai⁶⁵. „Pagal sąmatą numatytas vienas pastatas po vienu stogu su dviem virtuvėm bei podėliais, dvi arklidės, dvi malkinės ir svimas, kurio statyba jau prasidėjo, ir galima tikėtis, kad per tris savaites jis bus baigtas“, – taip apie šį pastatą buvo rašoma 1839 m. birželio 10(22) d. Komiteto rašte⁶⁶. Michelio namo statybą atidžiai sekė ne tik Komitetas, bet ir pats N. Dolgorukovas. Tai buvo susiję su aršia konkurencine kova, nuolatinio valdžios siekiu įrengti kuo daugiau valdiškų butų. Tuo galima aiškinti ir draudimą statyti privačius namus arti šaltinių, o ir apskritai nenorą leisti privačias statybas, kol bus galutinai įkurta mineralinių vandenių įstaiga⁶⁷. Ir šį pastatą C. von Schmithui pavyko sėkmingai užbaigti.

Be šių dviejų pagrindinių objektų, C. von Schmithui teko atlikti dar vieną Druskininkams reikšmingą darbą – užveisti parką, vadinamąjį miesto sodą, kurį „pagal anglišką skonį“ suprojektavo Vyriausiosios kelių ir visuomeninių pastatų valdybos Inžinierių korpuso inžinierius poručikas Smolikovskis (Смоликовский)⁶⁸. 1839 m. augalams įsigyti bei nedideliems statiniams jame pastatyti C. von Schmithui buvo skirta 100 sidabro rb⁶⁹. Tokia pat suma Druskininkų mineralinių vandenių prižiūrėtojui buvo išmokėta ir didžiojo 1839 m. Nemuno potvynio padariniams likviduoti⁷⁰. Taisydamas apga-

⁶² 1839 m. rugsėjo 11 (23) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, ten pat, l. 288v–289.

⁶³ Pirmąsias *privačias* gydyklas – du namelius šešioms asmenims – dar prieš atveriant duris C. von Schmitho įrengtam balaganui, buvo pastačiusi dvarininkė Grinienė (Hryniowa). Žr.: A. H r y n i e w i c z, min. veik., p. 4–5. Kurį laiką veikė ir privačios gydytojo L. Zembžickio „vonios“.

⁶⁴ A. H r y n i e w i c z, min. veik., p. 10.

⁶⁵ Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, be datos, l. 208–208v; 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 318v–319; 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, l. 325.

⁶⁶ [1840 m. gruodžio 22 (1841 m. sausio 3) d. (?)] Komiteto ataskaita F. Mirkovičiui, l. 200v–201.

⁶⁷ 1838 m. spalio 27 (lapkričio 8) d. Smolikovskio raportas N. Dolgorukovui, min. b., l. 129.

⁶⁸ Ten pat, l. 170.

⁶⁹ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 318; 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, l. 324.

⁷⁰ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 319; 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, l. 324v.

dintus įrengimus prie mineralinių šaltinių, C. von Schmithas panaudojo ir savo asmenines santaupas, už jas vėliau jam buvo atlyginta⁷¹.

Dėl susiklosčiusių aplinkybių pirmajam Druskininkų mineralinių šaltinių prižiūrėtojui teko labai nedaug prisidėti prie pačių svarbiausių tuometinių kurorto objektų, pirmiausia pagrindinių gydyklų, svečių namų statybos, tačiau nuveikta ne tiek jau ir mažai. Antra vertus, be statybų priežiūros, C. von Schmithas turėjo ir kitų ne mažiau atsakingų pareigų. Viena iš jų – *buhalterinė apskaita*. Mineralinių vandenių prižiūrėtojo žinioje buvo buhalterinė knyga, vadinamoji „suverta knyga“ (*инуровая книга*). Joje buvo fiksuojamos ne tik su statybomis susijusios išlaidos, bet ir pirmosios kurorto pajamos. Visų pirma – įvažiavimo mokesčiai. Negana to, 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. Komiteto ataskaitoje rašoma, kad mineralinių vandenių prižiūrėtojas turi registruoti ir kurorto lankytojų sunaudotų vonių skaičių⁷². Beje, šį skaičių turėjo parašu patvirtinti šios paslaugos vartotojai, o prižiūrėtojas savo ruožtu jiems išduodavo kvitą⁷³. Štai per 1838 m. sezoną įvažiavimo mokesčio surinkta 319 sidabro rb ir 75 kp, už mineralinio vandens vonias gauta 454 rb ir 50 kp. Savo ruožtu kitais metais už 8235 vonias gauta 823 rb ir 5 kp, įvažiavimo mokesčio – 439 rb ir 40 kp⁷⁴. Prižiūrėtojas privalėjo rašyti ir finansines ataskaitas, kurias pateikdavo Komitetui⁷⁵. Be to, jam buvo pavesta rinkti informaciją apie visas sutartis, sudaromas tarp atvykėlių ir Druskininkų gyventojų, – tiek dėl buto nuomos, tiek dėl tiekiamų vonių, kad būtų galima lengviau išspręsti galinčius kilti ginčus⁷⁶.

Trečioji, ne mažiau atsakinga Druskininkų mineralinių vandenių prižiūrėtojo pareiga buvo *registruoti į kurortą atvykstančius svečius*. Registruojama buvo dėl įvažiavimo mokesčio – vieno iš nuolatinių kurorto pajamų šaltinių⁷⁷. Tačiau registracija buvo suvokiama ir kaip prižiūrėtojo funkcija „palaikyti tvarką“ – ilgainiui valdžią ėmė itin dominti į kurortą atvykstančių asmenų tapatybė, jų kilmė, užsiėmimas ir nuolatinė gyvenamoji vieta⁷⁸. Todėl natūralu, kad dažnai Druskininkų svečiai prižiūrėtoją tapatino

⁷¹ [1840 m. gruodžio 22 (1841 m. sausio 3) d. (?)] Komiteto ataskaita F. Mirkovičiui, l. 489v.

⁷² 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, min. b., l. 252v.

⁷³ Gydytojo Antano Grinevičiaus (Antoni Hryniewicz) duomenimis, pas gydytoją būdavo galima įsigyti bilietus į vonias valstybinėse gydyklose, o pas prižiūrėtoją – bilietus į vonias namuose (A. H r y n i e w i c z, min. veik., p. 13).

⁷⁴ 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 252v.

⁷⁵ 1838 m. liepos 19(31) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, l. 76v.

⁷⁶ A. H r y n i e w i c z, min. veik., p. 14.

⁷⁷ Štai 1841–1842 m. sezoną įvažiavimo mokesčiai suaugusiems asmenims buvo vienas rublis. Už vaikus iki dešimties metų amžiaus buvo mokama po pusę sidabro rb, o už tarnus – po 25 kp. Nuo šio mokesčio buvo atleisti sergantys valstybiniai valstiečiai, kareiviai, prie vandenių pagal pareigas atvykstantys valdininkai bei visi be išimties medikai (ten pat, p. 13).

⁷⁸ Plačiau apie tai žr.: Дело по дошедшему сведению, на счёт лиц, посещающих Друскеникские минеральные воды, для карточной игры и обмена политических замыслов, LVIA, f. 378 (p. s), 1859, b. 38; Дело об учреждении надзора за лицами, посещающими Друскеники..., ten pat, f. 378, p. s, 1861, b. 81.

su policijos viršininku. Iš pradžių tuose sąrašuose apie atvykstančiųjų sveikatos būklę nebuvo rašoma, tačiau 1839 m. rugpjūčio 12(24) d. N. Dolgorukovas pareikalavo ir šių duomenų⁷⁹. Taip atsirado skiltys ir apie ligas bei jų išgydymą kurorte. Vėliau tokie registrai tapo tradicija, tačiau pirmąjį tokį sąrašą kartu su savo kolega L. Zembžickiu ir laisvai praktikuojančiu gydytoju Eliju Pruskiu (Eliasz Pruski) sudarė C. von Schmithas. Mūsų dienas pasiekė ir šio dokumento originalas, pirmojo Druskininkų mineralinių vandenių prižiūrėtojo autografas⁸⁰. Šis šaltinis atspindi tiek C. von Schmitho darbo mastą (iš viso įregistravo 482 asmenis), tiek ir galimų jo pažinčių ratą. Iš tikrųjų per 1839 m. sezoną Druskininkuose apsilankė gana marga publika: dvarininkai, valdininkai, karininkai, kunigai, mokytojai iš Lenkijos Karalystės, Vilniaus, Gardino gubernijų, Balstogės srities. Įvairios kilmės (būta ir aukštuomenės atstovų, tarp jų – kunigaikščių Oginskių ir Giedraičių), įvairių profesijų ir tautybių žmonės, vyrai, moterys, vaikai. Atskirą grupę sudarė medikai: jau minėtas E. Pruskis, A. Renjė, Motiejus Golenzovskis (Maciej Gołzewski), Kazimieras Šteinas (Kazimierz Sztejn)⁸¹. Pastarieji (išskyrus K. Šteina, kuris, kaip rašoma dokumente, nei pats gydėsi, nei kitus gydė) buvo atvykę ne pailsėti, bet padirbėti kaip laisvai praktikuojantys gydytojai. Visą mėnesį kurorte išbuvo ir istorikas Teodoras Narbutas, įregistruotas kaip „atsargos štabskapitonas Narbutas / iš Gardino gubernijos“⁸². Kartu su juo buvo atvykęs ir jo sūnėnas Bronislovas Narbutas, vėliau reiškėsis kaip vienas iš produktyviausių leidinio *Ondyna Druskienickich Źródła* autorių⁸³.

Be šių pagrindinių pareigų, prižiūrėtojas atliko ir kitas, mažesnes, nors ne mažiau svarbias užduotis. C. von Schmithas prižiūrimą mineralinių vandenių įstaigą turėjo aprūpinti ne tik statybinėmis medžiagomis, bet ir kuru, arkliais bei pašaru jiems. Štai 1839 m. už įstaigai nupirktus du arklius jam buvo išmokėta 75 sidabro rb, o už tarnybinėms kelionėms išnuomotus arklius bei malkas – 33 rb ir 60 k⁸⁴. Žinoma, kad 1840 m. sumokėjo „varkaliui Kleinui už varinių daiktų pataisymą“, o į Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademiją atgabeno septynių naujai rastų mineralinių šaltinių vandens pavyzdžius cheminei analizei atlikti⁸⁵. C. von Schmithas buvo ir tas asmuo, kuris Druskininkų

⁷⁹ 1840 m. sausio 30 (vasario 11) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, min. b., l. 362–362v.

⁸⁰ Ведомость о прибывших для пользования к Друскеникским минеральным водам, время пребывания оных, род болезни их и имевшей от оной пользы. Составлена за сезон 1839го года, ten pat, l. 368–383.

⁸¹ Ten pat, l. 370v–371, Nr. 90, 97, 98; l. 372v–373, Nr. 147.

⁸² Ten pat, l. 376v–377, Nr. 289.

⁸³ Ten pat, l. 376v–377, Nr. 290.

⁸⁴ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 318–318v. Taip pat žr.: 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, l. 326.

⁸⁵ Komiteto finansinė 1840 m. ataskaita, min. b., l. 413v; 1840 m. vasario 16(28) d. Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademijos prezidento Kučkovskio raportas N. Dolgorukovui, min. b., l. 417.

mineralinių vandenių įstaigai „padarė antspaūdą“, už kurį jam buvo sumokėti 2 sidabro rubliai (neaišku tik, ką šiuo konkrečiu atveju reiškia žodis „padarė“)⁸⁶. Prižiūrėtojas turėjo pasirūpinti ir tuo, kad tarp Druskininkų ir Gardino be sutrikimų kursuotų diližanas, kad mieste netrūktų muzikos. Dažnai tekdavo vykti ir į Gardiną, į Komiteto posėdžius. Štai 1838 m. C. von Schmithui buvo išmokėta 10 sidabro rb 95 kp kelionpinigių⁸⁷. Nors oficialiai Komitetui ir nepriklausė, turėjo jame patariamąjį balsą. Štai 1839 m. rudenį C. von Schmithas buvo įtrauktas į komisiją, sudarytą dėl Druskininkų kaimo prijungimo prie Mineralinių vandenių įstaigos⁸⁸. Kartais savo nuomonę Komitetui turėjo pateikti ir raštu.

Tokios buvo svarbiausios C. von Schmitho, o vėliau ir kitų Druskininkų mineralinių vandenių prižiūrėtojų funkcijos. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad tam tikros pareigos buvo numatytos ir prižiūrėtojo žmonai (taigi viena, nors ir ne pagrindinė, iš sąlygų prižiūrėtojo vietai užimti buvo ir pageidavimas, kad šis pareigūnas nebūtų viengungis). Prižiūrėtojo žmona (to meto dokumentuose ji vadinama kaštelioniene, rus. *кастеляниша*) turėjo vadovauti gydyklų skalbyklai, taigi buvo baltinių prižiūrėtoja. Nėra duomenų, kad tas funkcijas atliko baronienė V. von Schmith, tačiau jos įpėdinės – taip.

Buitis ir kolegos

Pakankamai detalieji šaltiniai nušviečia ir įprastines C. von Schmitho kasdienio gyvenimo Druskininkuose sąlygas. Kaip jau buvo minėta, mineralinių vandenių prižiūrėtojo atlyginimas buvo gana solidus – 250 sidabro rb per metus, neskaičiuojant kitų priemonių⁸⁹. C. von Schmithui buvo skiriami ir pinigai buto nuomai, šildymui, žvakėms ir popieriui⁹⁰. Pagal pirminį G. Dopelmajerio parengtą projektą prižiūrėtoji turėjo būti pastatyti du atskiri fligeliai prie svečių namų⁹¹. Deja, C. von Schmithas nespėjo pasinaudoti naujuoju būstu. Atrodo, vienu metu svarstęs kurorte įsikurti ir visam laikui – jis yra tarp asmenų, gavusių sklypus nuosavo namo statybai⁹².

⁸⁶ Komiteto 1840 m. ataskaita, min. b., l. 489v.

⁸⁷ 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 253.

⁸⁸ 1840 m. sausio 30 (vasario 11) d. Komiteto raportas N. Dolgorukovui, l. 385v.

⁸⁹ Mūsų dienas pasiekė gana detalūs C. von Schmithui skirtų piniginių išmokų sąrašai. Žr.: 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 317v–318v, 320; 1839 m. spalio 31 (lapkričio 12) d. Smolikovskio ataskaita N. Dolgorukovui, l. 326; Komiteto 1840 m. ataskaita, l. 488 ir kt.

⁹⁰ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 326 ir kt.

⁹¹ 1839 m. rugsėjo 22 (lapkričio 4) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 49v.

⁹² Be C. von Schmitho, iki 1839 m. birželio sklypai Druskininkuose buvo paskirti dar šešioms asmenims: Martynui Zavadzkiui, Jonui Micheliui, Mykolui Moračinskiui, Vikentijui Lisovskiui, L. Zembžickiui ir Ivanui Kulviečiui. Be to, prašymus buvo pateikę kunigaikštis K. Četvertinskis ir R. Liachnickis 1839 m. birželio 10(22) d. Komiteto atsakymai į N. Dolgorukovo pateiktus klausimus dėl Druskininkų mineralinių vandenių įstaigos statybų darbų, min. b., l. 201–201v.

Druskininkų mineralinių vandenių įstaigos tarnautojų, taigi ir C. von Schmitho kolegų, būrys nebuvo gausus. Be jau minėtų gydytojo ir vaistininko, kurorte dirbo bade-meisteris (gydyklų prižiūrėtojas, rus. *бадемеїстер*) ir septyni gydyklos patarnautojai, tarp jų – skalbėja su dviem pagalbininkėmis, arklaininkas ir policijos tarnautojai, kurie buvo priskirti padėti bademeisteriui⁹³. 1839 m. sezono metu, nuo birželio 1(13) d. iki rugšėjo 1(13) d., C. von Schmithui padėti buvo komanduojamas Gardino (?) žemskinio teismo kanceliarijos darbuotojas⁹⁴. Jau 1840 m. C. von Schmitho įsteigtam Druskininkų parkui buvo paskirtas sodininkas. Juo tapo kažkoks Kulieša (Кулеша)⁹⁵. Įgainiui nusistovėjo tokia mineralinių vandenių įstaigos administravimo hierarchija: prižiūrėtojas, gydytojas, vaistininkas, bademeisteris, kirpėjas, du nuolatiniai sargai, policijos komanda (puskarininkis ir trys eiliniai vienam sezonui) bei keturi gydyklos tarnautojai ir keturi jos darbininkai⁹⁶. Kaip ir anksčiau, šio būrio priešakyje buvo mineralinių vandenių prižiūrėtojas.

Sunkumai ir su tuo susijusios galimos atsistatydinimo priežastys

Taigi šaltiniai suteikia galimybę pakankamai detalai rekonstruoti C. von Schmitho veiklą ir jo gyvenimo sąlygas Druskininkuose. Ir ne tik jas. Dokumentai leidžia pajauti ir jį supusią *atmosferą*, o tai yra ne mažiau svarbu. Tiesa, toji aplinka nebuvo itin maloni. Kurortas buvo statomas sunkiai. Ir problemos buvo anaipol ne tik finansinės. Iš esmės Mineralinių vandenių įstaigos statyba pagal pirminį G. Dopelmajerio ir N. Dolgorukovo, o vėliau ir pagal paties imperatoriaus palaimintą projektą buvo sustabdyta. Pirmasis abejonės dėl šio projekto išsakė Lenkijos Karalystės Kelių ir tiltų generalinis direktorius, Inžinierių korpuso generolas leitenantas Francas Christianis (Франц Христиани). Jo nuomone, rengiant tokius projektus, „reikėtų nors bendrais bruožais orientuotis į panašias įstaigas užsienyje“⁹⁷. Miestas buvo pradėtas projektuoti iš naujo. Darbus sunkino ir nuolatinė kontrolė iš Vilniaus. Be abejonės, ši situacija rodė tam tikrą įtampą tarp N. Dolgorukovo ir G. Dopelmajerio (ji jaučiama ir iš kitų, su Druskininkų kūrimu nesusijusių šaltinių). 1838 m. liepos pabaigoje į Druskininkus N. Dolgorukovo pavedimu buvo pasiūstas jau minėtas inžinierius poručikas Smolikovskis, vėliau tapęs bene svarbiausiu asmeniu besikuriančiame kurorte. Pirmą raportą apie Druskininkų statybos būklę jis parašė 1838 m. liepos 26 (rugpjūčio 7) dieną.

⁹³ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. 320v–321; Komiteto ataskaita už 1840 m., l. 489.

⁹⁴ 1839 m. spalio 24 (lapkričio 5) d. Komiteto ataskaita N. Dolgorukovui, l. l. 320v.

⁹⁵ Komiteto ataskaita už 1840 m., l. 489v.

⁹⁶ 1843 m. birželio 8(20) d. Komiteto nutarimas (nuorašas), min. b., l. 694v.

⁹⁷ 1838 m. spalio 2(14) d. F. Christianio raštas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 102v. Plačiau apie tai žr.: A. M i š k i n i s, min. veik., p. 303.

Smolikovskis revizavo ne tik pačius Druskininkus (C. von Schmitho darba), bet ir Komitetą. Ne tik tikrino, bet ir ėmėsi rengti naują kurorto projektą. Ilgainiui, pasisiūsdinus planus iš Karlsbado ir Marienbado, be to, apsilankius Buske, atsirado nauja miestelio vizija. Buvo atlikti geodeziniai vietovės matavimai. Smolikovskio ir jau minėto architekto Rathauzo dėka buvo iš naujo suprojektuotas gydyklų ir pramogų namų pastatas. Visa tai sulėtino Mineralinių vandenų įstaigos kūrimą, padarė nemenkų finansinių nuostolių. Dėl šių priežasčių atsirado ir įvairių laikinų pastatų (balaganų) statymo idėjų. 1839 m. pradžioje dar tebevyko diskusijos dėl projektavimo darbų. Čia susidūrė Gardino architektų ir kelių žinybos pareigūnų nuomonės, o iš tikrųjų – G. Dopelmajerio ir N. Dolgorukovo interesai. Labiausiai sugaišta derinant techninį gydyklų ir galerijos projektą. Todėl sutartis dėl gydyklų ir svečių namų statybos su rangovu Abraomu Zakinu (Абраам Закин) buvo sudaryta tik 1839 m. balandžio 10(22) dieną⁹⁸. Daug žalos padarė ir neįprastai didelis pavasarinis tų metų Nemuno potvynis, išplovęs pradėtų pagrindinių gydyklų pamatus. Paaiškėjo, kad apskritai vieta pastatui ir galerijai buvo pasirinkta netinkamoje vietoje. O tai ir vėl reiškė pakeitimus miestelio užstatymo projekte. Žlugo ir viltys pagrindines gydyklas atidaryti pačiai 1840 m. sezono pradžiai⁹⁹. Darbų eigą stabdė ir nuolatinis ne tik statybinių medžiagų, bet ir specialistų – ypač hidraulikų ir mechanikų – stygius¹⁰⁰. Negana to, dar pačioje 1838 m. sezono pradžioje pasklido gandai, kad dėl statybų sumenko mineralinių šaltinių vandens savybės¹⁰¹. Didelėmis pastangomis, pasitelkus profesoriaus I. Fonbergo autoritetą, pavyko tuos gaudus išsklaidyti. Antra vertus, statant mineralinio vandens baseinus, iš tikrųjų buvo padaryta nemažai techninių klaidų, dėl ko sumenko pagrindinio šaltinio jėga ir gausa¹⁰². Darbus kuriam laikui sustabdė ir tai, kad statant 1839 m. vasarą buvo rasti nauji mineraliniai šaltiniai – reikėjo užsakyti jų cheminę analizę¹⁰³.

Įtampa tarp Gardino ir Vilniaus nuolat augo. Kulminaciją ji pasiekė 1839 m. vasaros pabaigoje, kai galutinai paaiškėjo, kad viltys „greitai“ įrengti Druskininkų mineralinių vandenų įstaigą žlugo. Tuomet ir buvo ištarta garsioji G. Dopelmajerio frazė: „steigiant panašias įstaigas, jokiū būdu negalima skubėti“¹⁰⁴. Iš tikrųjų 1840 m. pavasarį jau apibendrinamas Druskininkų kurorto kūrimo patirtį, gubernatorius įvardijo net keletą

⁹⁸ 1839 m. liepos 3 (15) d. Smolikovskio raportas N. Dolgorukovui, min.b., l. 194–194v.

⁹⁹ 1840 m. sausio 4(16) d. Komiteto raportas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 345–345v; 1840 m. sausio 10(22) d. Smolikovskio raportas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 355–355v.

¹⁰⁰ 1838 m. rugsėjo 1(13) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, ten pat, l. 92v–93.

¹⁰¹ J. J a n ė i a u s k a s, Druskininkų kurorto iniciatorius, p. 33.

¹⁰² *Литовский Вестник*, 1838, № 54 (8-го июля), с. 1 [vedamasis straipsnis]; 1838 m. rugsėjo 1(13) d. G. Dopelmajerio raštas N. Dolgorukovui, l. 97v.

¹⁰³ 1839 m. rugsėjo 9(13) d. I. Fonbergo raportas N. Dolgorukovui, min. b., l. 240.

¹⁰⁴ 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. G. Dopelmajerio nuomonė dėl Druskininkų mineralinių vandenų įstaigos statybų darbų, l. 307v.

lėtos statybų eigos priežasčių, iš kurių tris būtų galima pavadinti „esminėmis“: 1) blogai apskaičiuotos statybų sąnaudos; 2) netinkamai parinkta statybų vieta; 3) netobulai, neatsižvelgiant į vietos ypatybes, parengtas projektas¹⁰⁵. Nors G. Dopelmajeris nesiuntė pralaimėjęs (pripažindamas padarytas klaidas, manė, kad tikslas, dėl kurio buvo padarytos tos klaidos – „kenčiančios žmonijos vardan“ – buvęs pernelyg kilnus, be to, nors ir sunkiai statoma, įstaiga jau davė valstybei pelno¹⁰⁶), turėjo pripažinti, kad kurortas buvo steigiamas nepaprastai sudėtingomis sąlygomis. „Statant šią įstaigą, – rašė G. Dopelmajeris, – buvo reikalaujama ne tik neatidėliotinos [jos statybų] baigties, bet ir labai dažnai greitų, čia pat vietoje, sprendimų ir projektų keitimo, ką daryti vertė nenumatytos ir naujos aplinkybės, kurios kartais atsirasdavo vykdant darbus“¹⁰⁷.

Ir visa tai vyko C. von Schmitho darbo Druskininkuose metais, jam tiesiogiai dalyvaujant. Kitaip tariant, tokia buvo Druskininkų mineralinių vandenų prižiūrėtojo C. von Schmitho *kasdienybė*. Tačiau buvo ne tik ji.

Senienų rinkėjas

Buvo ir laisvalaikis, skirtas ne kam kitam, bet *istorijai*, tiksliau – didžiajai C. von Schmitho aistrai – *archeologijai*. Į Druskininkus atvyko jau patyręs kolekcininkas. Tikriausiai atvyko ir su savo senienų rinkiniu – knygomis, monetomis, mineralais, drugeliais, fosilijomis. Buvo sukaupęs ir medalių, antspaudų iškarpų su rusiškais ir lenkiškais herbais, net kokardų. Kaip rašo A. Katilius, nustatyti, kada C. von Schmithą pagavo aistra kaupti, gana sudėtinga – gal tai buvo dar tarnaujant kariuomenėje, galbūt dirbant paštininko darbą¹⁰⁸. Antra vertus, akivaizdu, kad dirbdamas Vilniuje, taigi išvykimo į Druskininkus išvakarėse, jau buvo karštai atsidėjęs šiam pomėgiui. Tai gana vaizdžiai iliustruoja ir viena iš 1850 m. karo teismo sprendimo išvadų C. von Schmitho byloje. Taigi teismas nustatė ir tokį neteisėtą jo veiksmą: „Tiksliai neįvykdė vyresnybės paliepiamų 1836 metais tarnaudamas Vilniaus gubernijos valdybos egzекutoriumi. Jam buvo paliepta sunaikinti įvairių valstybinių įstaigų iš apyvartos išimtus antspaudus, tai jis 17 iš jų pasiliko sau ir saugojo iki 1848 metų“¹⁰⁹. A. Katiliaus manymu, tai neabejotinas kolekcininko elgesys. Juolab kad tyrimo metu savo paaiškinime C. von Schmithas šį faktą patvirtino sakydamas, kad jis, „kaip senienų ir retų daiktų mėgėjas, pasiliko kai kuriuos antspaudus nesunaikintus, ketindamas laisvalaikiu

¹⁰⁵ 1840 m. kovo 15(27) d. G. Dopelmajerio raštas Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamentui (nuorašas), l. 431–433v.

¹⁰⁶ 1839 m. rugpjūčio 28 (rugsėjo 8) d. G. Dopelmajerio nuomonė dėl Druskininkų mineralinių vandenų įstaigos statybų darbų, l. 306v–307 ir kt.

¹⁰⁷ Ten pat, l. 309v.

¹⁰⁸ A. K a t i l i u s, Carlas von Schmithas – biografijos atradimas.

¹⁰⁹ Cit. pgl: A. K a t i l i u s, Carlo von Schmitho byla: areštas ir teismas, p. 15.

padaryti jų atspaudus savo kolekcijos (kabineto) padidinimui, bet dėl užimtumo tarnyboje nesuspėjo to padaryti¹¹⁰.

Taigi ir į Druskininkus C. von Schmithas turėjo atvykti su savo rinkiniais, kuriuos nuolat vežiojosi su savimi po visą imperiją, į kiekvieną naują savo darbo vietą. Rinkiniais, kuriuos tikėjosi papildyti ir Druskininkuose. Nėgana to, beveik nėra abejonių, kad C. von Schmithas ten vyko jau turėdamas supratimą, kas slypi tos vietovės ir jos apylinkių žemės kloduose. Turimi omenyje anaipol ne tik mineraliniai šaltiniai. C. von Schmithas, nuo pat ketvirtojo dešimtmečio pradžios, t. y. nuo pažinties su Dorpato universiteto profesoriumi Friedrichu Kruse, vėliau pagarsėjusiu savo archeologijos radinių atlasu, pavadintu „Necrolivonica“, apsėstas tikro šėlo *kasinėti, kasinėti ir kasinėti*¹¹¹, o po šio atlaso pasirodymo – minties analogišką darbą sukurti ir Lietuvai, t. y. parengti albumą „Necrolithuanica“, negalėjo nežinoti, kad vyksta į vietas, kurios jau buvo pagarsėjusios unikaliais radiniais, tam tikra prasme vyksta į tikrą „archeologijos karalystę“¹¹². Juolab kad kasinėjo kiekvienoje savo tarnybos vietoje ar jos apylinkėse. Albume „Necrolithuanica“ matome radinius iš Dimitravo, Gardino, Gargždų, Jazdų, Kretingos, Minsko, Naugarduko, Rūdaičių, Slucko, Stanaičių ir kt. vietovių¹¹³. Todėl pagrįstai kyla klausimas, ar archeologija nebuvo dar viena paskata keisti Vilnių į Druskininkus? Juolab kad šiandien jau nekelia abejonių didžiulė T. Narbuto įtaka C. von Schmithui. Jo veikalą *Dzieje narodu litewskiego* buvo išstudijavęs detaliai (C. von Schmithui atvykstant į Druskininkus, jau buvo pasirodę keturi šios knygos tomai, o penktasis ir šeštasis buvo išleisti jau dirbant Druskininkuose, t. y. 1839 m.), o pirmąjį tomą – *Mitologia litewska* – buvo ne tik perskaitęs, bet net atskirus jo fragmentus išvertęs į rusų kalbą. Tai patvirtina neseniai privačioje kolekcijoje rastas anksčiau laikytas dingusiu C. von Schmitho rankraštis *Отрывки из Литовской Мифологии*¹¹⁴.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Šėlo, beje, būdingo ir tokiems mūsų archeologijos grandams kaip Eustachijus ir Konstantinas Tiškevičiai ar Adomas Honorijus Kirkoras, pagarsėjusiems ne tik savo rimtais moksliniais darbais, bet ir (o tai mažiau akcentuojama, tiksliau, visai neakcentuojama mūsų istoriografijoje) rengusiems, šiandienos akimis kiek neįprastas, „archeologijos puotas (*uczta archeologiczna*)“ – būtent tokį terminą vartojo jie patys. 1856 m. rugpjūčio 11(23) d. A. H. Kirkoro laiškas Juozapui Ignotui Kraševskiiui iš Zaleščinos (?), *LMAB RS*, f. 273, b. 1255, l. 3; 1862 m. balandžio 24 (gegužės 6) d. K. Tiškevičiaus laiškas A. H. Kirkorui iš Logoisko, *LVA*, f. 1135, ap. 11, b. 14, l. 414–415 ir kt. Kaip pavyzdį galima paminėti, kad 1856 m. Logoiske, Minsko gubernijoje, per vieną tokią visą savaitę trukusią „puotą“ buvo iškasinti 93 (*sic!*) pilkapiai, rasta 219 radinių. 1856 m. rugpjūčio 11(23) d. A. H. Kirkoro laiškas J. I. Kraševskiiui iš Zaleščinos (?), l. 3v.

¹¹² Aliuzija į dažnai A. H. Kirkoro, E. ir K. Tiškevičių korespondencijoje vartotą frazę.

¹¹³ V. K a z a k e v i č i u s, Komentarai, *C. von Schmithas. Necrolithuanica*. Taip pat žr.: P. K u l i k a u s k a s, G. Z a b i e l a, *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)*, Vilnius, 1999, p. 88.

¹¹⁴ Отрывки из Литовской Мифологии. С приложением 21 Таблицы фигур. Из рукописи К. фон Шмита, *Kazio Varnelio namų-muziejaus biblioteka: Rankraščiai*, Nr. 18.

Ne kur kitur, bet šiame T. Narbuto tome buvo pateikta informacija, galėjusi tapti vienu iš stimulų C. von Schmithui įsidarbinti Druskininkuose. Taigi pirmojo T. Narbuto veikalo tomo skyrelyje „Kapai“ (*Mogily*) buvo rašoma:

Gardino apskrityje, prie Druskininkų kaimo, žinomo gydomojo vandens šaltiniais, netoli nuo Nemuno, mačiau platų, daugiau kaip margo dydžio pilkapyną, vėjams nupusčius smėlį, beveik visiškai atvirą; kaimiečiai tuos kapus priskiria stambeldystės laikams; pasakoja, kad prie skeletų būdavo randama labai senų pinigų ir visokių metalo gabalų. 1826 metais turėjau progą apžiūrėti šį lauką, nusėtą žmonių kaulais; visi kapai išblaškyti, maža tokių, kuriuose būtų buvę galima įžiūrėti kokią nors skeleto sandarą, bet pastebėjau, kad visi guli galvomis į vakarus. Kaulai tiek supuvę, kad neradau nė vienos sveikos kaukolės; jos priklauso įvairaus amžiaus ir lyties asmenims; tuo mane įtikino apatiniai žandikauliai ir dantys, taip pat ilgi plaukai po keliomis kaukolėmis, kurias atkasiau po dar nenuпустyto smėlio kauburėliais. Mačiau kai kuriuos kaulus, suėstus žalio ir raudono metalo oksido; matyt, metalai įro kapuose kartu su kaulais. Radau keletą geležėlių, kurios man atrodė esančios mažų sagtėlių liekanos. Dar pastebėjau sudaužytų ašarinių liekanų; keleto šukių vidus buvo dengtas tamsiai rudos spalvos glazūra. Vienas kaimietis man pasakojo, kad valdant karaliui Stanislovui Augustui, maždaug prieš 38 metus, tai yra apie 1789 metus, kažkokie ponai, atvažiavę iš Gardino apžiūrėti mineralinių šaltinių, pasiėmė su savim visus molinius dubenėlius, kurių niekas seniau nediršdavo judinti; vėliau smalsūs svečiai surinko ir šukes. Iš menkų jų likučių ir vietinių pasakojimų įsitikinau, kad tos ašarinės buvo mažučiai puodeliai, galėję turėti vos pusantro colio skersmenį ir gal iki dviejų colių gylį, su šiek tiek siaurėjančiu kakleliu¹¹⁵.

Iš tikrųjų T. Narbuto Šiaurių dvaro muziejaus Archeologijos skyriaus sąrašė tarp 62 radinių matome ir 6 iš Druskininkų, ir ne tik iš minėtos vietos:

- 1) Plieninis bardišius, rastas palaidojimuose prie Druskininkų, labai rūdžių suėstas;
- 2) Gabalėlis nuo urnos viršaus, iš deginto molio, rastas prie Nemuno netoli Druskininkų;
- 3) Sidabrinė segė, rasta ant žmogaus skeleto krūtinės, nuo Druskininkų, prie Švendubės kaimo;
- 4) Varinis medalis arabišku užrašu. Rastas giliai žemėje, Druskininkuose, kasant pono Volfgango daržę;
- 5) Grindų plyta iš kieto kalkakmenio, iš pilies, stovėjusios Druskininkuose, dešiniajame Ratnyčios krante, prie pat Nemuno, ir paplovus kalvą, sugriuvusios;
- 6) Nuolauža krosnies koklio iš Druskininkų pilies, beveik Nemuno vagoje rasta¹¹⁶.

¹¹⁵ T. N a r b u t t, *Dzieje starożytnie narodu litewskiego*, t. 1: Mitologia litewska, Wilno, 1835, s. 365–367. Cit. pgl: T. N a r b u t a s, *Lietuvių tautos istorija*, t. 1, Vilnius, 1998, p. 375–376. Plg.: T. N a r b u t t, Druskiniki i okolice: 4. Szendubry, *Ondyna Druskienickich Źródł*, 1844, z. 8, s. 12–13 (leidėjo prierašas).

¹¹⁶ Spisanie historycznych zabytków i materiałów w zbiorze Teodora Narbutta znajdujących się, *LMAB RS*, f. 18, b. 185, l. 2, Nr. 7; l. 2v, Nr. 13; l. 3, Nr. 35; l. 4v, Nr. 52, 58; l. 5, Nr. 61.

Žinoma, kad šio pilkapyno vietoje 1839 m., t. y. C. von. Schmithui tarnaujant Druskininkuose, pirmą kartą apsilankė ir A. Renjė¹¹⁷. „Dar daug ten buvo galima matyti liekanų [žmonių palaikų], kurie tarytum laiko valia nesunaikintos praeities skeletai švytėjo praeiviams vidury smėlingos lygumos“, – rašė jis¹¹⁸. Tačiau A. Renjė ne tik fiksavo savo emocijas, bet ir kasinėjo. Vėliau tai darė kasmet. „Turime atkreipti dėmesį į tai, – teigė jis, – kad prie Druskininkų esantys palaidojimai iš tikrųjų yra pagoniški, kas visiškai patvirtina pono Narbuto nuomonę, kurią jis išsakė [veikale] *Dzieje narodu litewskiego*. 1841 metais man pavyko iškasti skeletą, kurio rankos buvo anaipol ne kryžiumi sudėtos, o tai daugiau būdinga ankstyvosios krikščionybės laikams. Be to, ir aplinkiniai gyventojai apie tuos senkapius jau nieko atminti negali. Rankos buvo tiesiog prispaustos prie šonų. Be daugybės nuolaužų varinių puodų, į kapus pagal pagonišką paprotį iki pat šių dienų dedamų, be senovinio geležinio kirvuko ir ietigalio, viename kape rastų, be keleto peilių, – 1841 metais šiuose kapuose buvo rasta moneta, kurioje pavaizduoti Gedimino Stulpai (kita monetos pusė išsityrusi). Šią monetą jos radėjas ponas daktaras Volfgangas padovanojo Lietuvos istorikui ponui Teodorui Narbutui, pas kurį ji iki šio yra¹¹⁹. Dabar gi dar rastas XVI amžiaus pinigas, švedišką, kas galėtų įrodyti, jog ir tais laikais šiame užkampyje pagonybė dar laikėsi arba jog dar tebebuvo gyvas senovinis paprotys greta mirusiojo padėti pinigų“¹²⁰. A. Renjė į šią vietą dažnai lydėjo ir gydytojas bei žurnalo *Ondyna Druskienickich Żródół* leidėjas Ksaveras Volfgangas (Ksawery Wolfgang) – tai savo ruožtu aiškėja tiek iš cituoto rankraščio, tiek ir iš paties leidėjo prierašo po šiame žurnale išspausdintu T. Narbuto straipsniu „Sendub-rė“¹²¹. Ne tik T. Narbutui, bet ir abiem Druskininkų gydytojams buvo puikiai žinomi ir kiti kurorto apylinkėse buvę senkapiai. „Ne tik aplink Švendubrę, bet ir visame plote tarp Ratnyčios žiočių ir Pervalko, netgi dar toliau – tarp miškų už Pervalko dvaro, tai šen, tai ten matome senkapius arba, gal tiksliau, mūšio laukus, padengtus lietuvių arba kryžiuočių griaučiais“, – rašė K. Volfgangas¹²².

Taigi nėra abejonių, kad ir C. von Schmithas tiesiog negalėjo nepasidomėti šiais archeologiniais lobiais. Antra vertus, šiandien aišku ir kita – ne tiek minėtos radimvietės, kiek patys Druskininkai, *pats naujai steigiamas kurortas*, davė daugiausia archeologinių lobių. Juk Druskininkuose vyko statybos, kurias prižiūrėjo pats C. von Schmithas –

¹¹⁷ A. R e n j e r, O wodach mineralnych Druskienickich. Rok 1839–1840, l. 3v–4.

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Plačiau apie tai žr.: T. N a r b u t t, Druskiniki i okolice: 4. Szendubry, s. 13 (leidėjo prierašas). Šios monetos iliustraciją ir aprašymą žr.: T. N a r b u t a s, *Lietuvių tautos istorija*, t. 1, p. 253–254, 506 (paaiškinimas p. 253).

¹²⁰ A. R e n j e r, O wodach mineralnych Druskienickich. Wiadomości ogólne. Rok 1841, l. 14.

¹²¹ T. N a r b u t t, Druskiniki i okolice: 4. Szendubry, s. 12–13 (leidėjo prierašas).

¹²² Ten pat, p. 12.

aistringas kolekcininkas, aistringas archeologas. Statybos, kurių metu būta tikrai nemaža netikėtumų. „Pačiuose Druskininkuose, aikštėje prieš „vonių“ pastatą, – 1841 m. rašė K. Volfgangas, – dar prieš kelerius metus buvo galima matyti išbarstytus pavienius kaulus, o 1839 metais, kai buvo statomas namas, skirtas smuklei ir šiandieniniams pramogų namams, kasant duobę pamatams ir rūsiams, buvo randami stulbinamo dydžio griaučiai“¹²³. Atrodo, kad staigmenų pateikė ir 1839 m. potvynis. Taigi ne vienas toks radinys „nusėdo“ ne tik K. Volfgango, ne tik A. Renjė, ne tik T. Narbuto, bet ir C. von Schmitho asmeninėje kolekcijoje. Kiek konkrečiai – vargu ar kada nors sužinosime. Galbūt dalis tų radinių vis dar saugoma Švedijoje kartu su C. von Schmitho archeologinės kolekcijos (iš viso šiame rinkinyje – 61 dirbinys) likučiais (šią kolekciją, kaip ir rankraštį „Necrolithuanica“, 1880 m. Kaune iš privačių rankų nupirko ir į Stokholmą išvežė garsus švedų archeologas Oscaras Montelius¹²⁴). Deja, tokie tyrimai dar neatlikti. Tačiau mus pasiekusiame rankraščio „Necrolithuanica“ (deja, tik juodraštinio) variante iš 321 užfiksuotų archeologinių daiktų net 18 yra iš Druskininkų ir jų apylinkių:

- 1) [VIII lentelė, 41 piešinys]. Žalvarinis įmovinis strėlės antgalis, būdingas skitų pasauliui. Datuotinas VII–VI a. pr. Kr., iš Druskininkų;
- 2) [IX lentelė, 56 piešinys]. Titnago gabalas, – tarsi bandyto pagaminti kirvio ruošinys su skyle, iš Druskininkų, nuo Nemuno pakrantės;
- 3) [X lentelė, 46 piešinys]. Žalvarinis auksuotas pentinas. Datuotinas vėlyvaisiais viduramžiais, iš Merkinės;
- 4) [XI lentelė, 54 piešinys]. Geležinis pentinis kirvis stačiakampio formos kiauryme kotui. Datuotinas vėlyvaisiais viduramžiais, iš Druskininkų;
- 5) [XI lentelė, 55 piešinys]. Žalvarinė apyrankė tordiruotu lankeliu smailėjančiais užries-tais galais. Chronologija neaiški. Forma ir ornamentu ši apyrankė artima XI–XIII a. dirbiniams, iš Druskininkų;
- 6) [XIII lentelė, 74 piešinys]. Sidabrinis žiedas pastorinta ir pinta ar tordiruota priekine dalimi. Datuotinas XII–XIII a., iš Druskininkų;
- 7) [XV lentelė, 113 piešinys]. Molinis puodelis-urna smarkiai profiliuota anga, su kaulais. Indo dydis neaiškus. Sprendžiant iš „banguotinio“ ornamento, galėtų būti vėlyvojo geležies amžiaus, iš Druskininkų;
- 8) [XV lentelė, 114 piešinys]. Neaiškaus dydžio molinis puodelis smarkiai profiliuota anga, pilnas smėlio. Analogiškas pavaizduotam 113 piešinyje. Taip pat galėtų būti datuojamas vėlyvuojų geležies amžiumi, iš Druskininkų;
- 9) [XXIII lentelė, 164 piešinys]. Vyriškos lyties asmens kaukolė, iš Druskininkų;

¹²³ Ten pat.

¹²⁴ P. K u l i k a u s k a s, G. Z a b i e l a, min. veik., p. 84–85.

- 10) [XLVI lentelė, 302 piešinys]. Akmeninis pentinis kirvis apvalia pentimi. Datuotinas žalvario amžiumi – ankstyvojo geležies amžiaus pradžia, iš Druskininkų;
- 11) [XLVII lentelė, 303 piešinys]. Titnaginis įtveriamasis III B tipo ietigalis. Datuotinas ankstyvuojų žalvario amžiumi, iš Druskininkų;
- 12) [XLVII lentelė, 304 piešinys]. Titnaginis įtveriamasis III B tipo ietigalis. Datuotinas ankstyvuojų žalvario amžiumi, iš Druskininkų;
- 13) [XLVII lentelė, 305 piešinys]. Dirbinio (galbūt – nebaigto gaminti) ietigalio dalis. Datuotina ankstyvuojų žalvario amžiumi, iš Druskininkų. Galima spėti, kad 303–305 piešiniuose pavaizduoti radiniai yra iš vieno lobio;
- 14) [XLVII lentelė, 306 piešinys]. Titnaginis kaltas. Datuotinas vėlyvojo neolito – ankstyvojo žalvario amžiaus laikotarpiu, iš Druskininkų;
- 15) [XLVII lentelė, 307 piešinys]. Titnago skeltė. Tokios skeltės buvo naudojami visa akmens amžių, iš Druskininkų;
- 16) [XLVII lentelė, 308 piešinys]. Titnaginis įkotonis strėlės antgalis, primenantis Puli tipo antgalius, datuojamus ankstyvojo mezolito laikotarpiu, iš Druskininkų;
- 17) [XLVIII lentelė, 309 piešinys]. Neaiškios paskirties kiaušinio pavidalo akmuo, anot C. von Schmitho – amuletas. Gali būti, kad tai natūralus akmuo, ne archeologinis dirbiny. Chronologija neaiški, iš Druskininkų;
- 18) [XLVIII lentelė, 310 piešinys]. Kvarco strėlės antgalis su užbarzdomis. Chronologija neaiški, iš Druskininkų¹²⁵.

Tiek su Druskininkais susijusių archeologinių radinių pavyko suskaičiuoti C. von Schmitho albume „Necrolithuanica“. Jų pakanka, kad susidarytume vaizdą, kokiais būtent dirbiniais Druskininkų mineralinių vandenų inspektorius C. von Schmithas 1838–1840 m. papildė savo senienų kolekciją. Be abejo, jų būta ir daugiau. Tačiau atrodo, kad būtent šiuos C. von Schmithas laikė vertingiausiais. Mums šiandien šie 18 piešinių yra vertingi ir kitu požiūriu. Beveik nėra duomenų, koku būdu C. von Schmithas surinko savo archeologijos kolekciją, kaip ir kada kasinėjo. Tuo tarpu Druskininkų radinių istoriją, jų aplinkybes šiandien jau galime ne tik nujausti, bet ir gana tiksliai datuoti.

¹²⁵ V. K a z a k e v i č i u s, Komentarai, C. von Schmithas. *Necrolithuanica*. Rašant šiuos komentarus, panaudota rankraštyje išlikusi paties C. von Schmitho informacija.

Vietoj pabaigos

Darbas Druskininkuose tapo tik vienu nedideliu spalvingo C. von Schmitho gyvenimo epizodu. Kaip ir pats pirmasis Druskininkų mineralinių vandenių inspektorius ne mažiau spalvingoje Druskininkų miesto istorijoje – taip pat tik menku epizodu. Tokiu menku, kad pagaliau apskritai išnyko iš jų istorijos. Be abejo, visai kitaip būtų susiklostę, jeigu albumas „Necrolithuanica“ laiku būtų buvęs išspausdintas. Tačiau taip neįvyko. Todėl 1840 m. vasario 29 (kovo 12) d. išvykdamas iš jau gerokai išaugusių Druskininkų, C. von Schmithas pasitraukė ir iš jų atminties. Iš tikrųjų ne Druskininkų mineralinių vandenių inspektorius baronas C. von Schmithas, bet jo įpėdinis majoras Johannas Hägerstädtas (kitai – Jan Hegerstädt, Jan Haegerstaedt, Иван Гергерштедт) baigė statyti pirmąsias, jau ne laikinas, bet nuolatinės valstybines gydymas, kurių atidarymą 1841 m., t. y. kitais metais po C. von Schmitho išvykimo, A. Renjė pavadins „pačia svarbiausia Druskininkų epocha“¹²⁶. Jau ne Druskininkų mineralinių vandenių inspektorius C. von Schmithas, bet jo įpėdinis majoras J. Hägerstädtas stovės šalia gubernatoriaus G. Dopelmajerio iškilmingoje ceremonijoje, dedant pamatus Druskininkų katalikų koplyčiai (paprastai vadinamai Druskininkų bažnyčia), nors aukos jos statybai buvo pradėtos rinkti dar C. von Schmitho laikais¹²⁷. Jau ne C. von Schmithas, bet majoras J. Hägerstädtas dalyvaus pirmajame, 1841 m. birželio 1(13) d. įvykusiame Druskininkų gydytojų komiteto posėdyje. Beje, komiteto, taip pat sukurto gubernatoriaus G. Dopelmajerio iniciatyva. Jau ne C. von Schmithas, bet majoras J. Hägerstädtas kovos su didžiojo 1841-ųjų metų Ratnyčios potvynio padariniais, nors dar visai neseniai jo pirmtakui daug rūpesčių buvo pridaręs neįprastai galingas pavasarinis Nemuno potvynis. Jau ne Druskininkų mineralinių vandenių inspektorius baronas C. von Schmithas, bet jo įpėdinis majoras J. Hägerstädtas gydys savo kolegą įkurto miesto parko žaidžias, kai 1841 m. birželio 19 (liepos 1) d. kurortą nusiaubus nepaprasto dydžio kruša. Taigi C. von Schmithas į naują savo darbo vietą – Jurbarko muitinės apygardą – išvyko tikrai nepaprastų Druskininkams įvykių išvakarėse.

Šio išvykimo priežastys nėra žinomos ir vargu ar kada nors apie jas sužinosime. Tačiau visa C. von Schmitho biografija rodo, kad, be kitų priežasčių, keisti tarnybos vietą jį skatinusi ir jo aistra archeologijai, numizmatikai, apskritai kolekcionavimui. Ir ši C. von Schmitho klajonių geografija atsispindi ne tik jo tarnybos lape, bet ir garsiajame jo darbe „Necrolithuanica“. Iš tikrųjų Carlus von Schmithas – tai tik dar

¹²⁶ A. R e n j e r, O wodach mineralnych Druskienickich. Wiadomości ogólne. Rok 1841, l. 4v.

¹²⁷ Ten pat, l. 10v.

vienas to šimtmečio žmogus, rimtai sirgęs nepagydoma liga, kurios vardas – *istorija*. Antra vertus, ir kas tik tuomet ja nesirgo – ir kariai, ir valdininkai, vyrai ir moterys. Sirgo ir patys gydytojai. Ir tai buvo viena iš nedaugelio ligų, kurios negalėjo išgydyti net išganingieji Druskininkų mineraliniai vandenys.

CARL VON SCHMITH AND THE BEGINNING OF THE SPA OF DRUSKININKAI

Summary

REDA GRIŠKAITĖ

The name, Carl von Schmith, although episodically, has been mentioned by every author, who has written in one way or another about the beginning of the Druskininkai. And this is entirely understandable; Druskininkai mineral water overseer Carl von Schmith (Карл фон Шмитт, Карл фон Шмидт, or Карл фон Шмитт) and his colleagues, doctor Ludwik Zembrzycki and chemist Stanisław Sawicki, became the first officials of the spa of Druskininkai. Thus their names are recorded in the official documents of that time. On the other hand, not one author who has examined the topic of the origin of Druskininkai has lingered very long on an analysis of their activities. Perhaps only doctor Ludwik Zembrzycki was somewhat luckier in this respect, primarily because he was a representative of an elite profession. Meanwhile von Schmith was condemned to remain in the shadows due to his very pedestrian duties. Of course, anyone who knows that the Carl von Schmith who was this spa's first mineral water overseer and the Carl von Schmith who is the author of the archaeological manuscript, *Necrolithuanica*, are *one and the same* person would see this official in a whole different light. All the more if one were to browse through the album itself, in which the finds from Druskininkai and its environs occupy no insignificant place. Unfortunately, the nature of this manuscript and especially its current storage location: the archive of the Royal Swedish Museum of the History in Stockholm, made such a possibility remote. Today, in preparing this interesting nineteenth century archaeological source for publishing, a need arose to look more carefully at this author's biography and so at the Druskininkai episode in it. It is actually possible to call his service at this spa only an episode in the colourful biography of von Schmith. On the other hand, this pair of years was very important for the history of Druskininkai, those being its beginning, founding years. From this perspective, the role of von Schmith in the history of Druskininkai is not so insignificant.

Carl von Schmith was appointed as Druskininkai mineral water overseer on 26 April (08 May) 1838. Prior to arriving to Druskininkai he had already spent a quarter of a century in a public career, first in the army and later in civil departments. His previous service geography included such centres as Orenburg, Tallinn, Ashmena, and finally Vilnius. Thus from a formal perspective it was hardly possible consider the work at Druskininkai as a successful career step for von Schmith. On the other

hand, the new service was special. Not only because up until then Lithuania had not been heard of in general (and this was the first time a spa had been founded in Lithuania) but also because the authorities visualised any person representing them had to combine more than one qualification: besides exemplary behaviour, he had to be sufficiently educated and have certain knowledge in the fields of construction and bookkeeping. Thus von Schmith's activities at the spa were directly connected with the duties of the Druskininkai mineral water overseer, the main one being the *supervision of construction*.

Even from the beginning, the volume of construction work was fairly large. According to the initial project for the spa, 1838 was to see the building of: 1) two temporary buildings for single guests, 2) two annexes to the guest houses for caretakers, physicians, and chemists, 3) one of the five planned 'guest courtyards', each with two cabins suitable for both families and single guests, and 4) the installation of a mineral water reservoir and swimming pools. And what is more, they had hopes of laying the foundations for the construction of the principle convalescent houses. Von Schmith's first task was to install temporary swimming pools and a reservoir. Under his supervision, the mineral springs began to be substantially put in order. Attention was especially focussed on the construction of the main mineral water reservoir. Other smaller structures were also erected: stairs leading to the banks of the Nemunas near the so-called Ludwik Strokowski spring and a log building with a lookout post on top. Although not all of von Schmith's first structures received a favourable response from specialists, some did not go unnoticed. For example, the stairs are mentioned, which were judged to 'suit their purpose and provide comfort and decoration'. Due to objective reasons, they did not manage to realise all the work foreseen in the 1838 plan but they accomplished more the next year. More work was performed in connecting up the mineral springs, bridges were built, a temporary dance hall was erected, channels were dug to dry out the mineral valley and bring water fresh, and various other facilities erected. Von Schmith also directly managed the construction of the temporary building for a convalescent houses, which opened its doors to patients on 9(21) July 1839. Although temporary, this was Druskininkai's first state convalescent house. A second, more important construction in Druskininkai, for which the first mineral water overseer was directly responsible, was the equipping of the so-called Jan Michael (Иван Михаелис) house, where the first official flats for the city's guests were created. Besides these two principle objects, to von Schmith fell yet another work important for Druskininkai residents: the planting of the park, the so-called city garden.

Due to the circumstances that arose, Druskininkai's first mineral water overseer did not contribute a great deal to the construction of the spa's most important objects at that time: the principle convalescent and guest houses. On the other hand, besides the supervision of the construction work, von Schmith also had other no less responsible duties. One of them was the *bookkeeping*. The mineral water overseer was in charge of the bookkeeping ledger, in which was recorded not only the expenses connected with the course of the construction work but also the spa's first income, primarily the entrance fee. And what is more, the overseer also had to record the number of baths used by the spa's visitors. He also had to write the financial reports, which he submitted on 7(19) April 1838 to the Committee, which had been founded, to Equip Druskininkai's Mineral Water Establishments (*Комитет, учреждённый для устройства Друскеникских минеральных вод*; the Committee's secretarial office had been established in Hrodna). In addition, he was entrusted with collecting information about all the contracts concluded between visitors and Druskininkai residents, for both flat rentals and the provision of baths.

A third, no less responsible duty of Druskininkai's mineral water overseer was *to register the guests arriving at the spa*. They were registered primarily due to the entrance fee, one of the spa's regular sources of income. But their registration was also conceived of as the overseer's function to 'maintain order'; gradually the authorities began to be especially interested in the identity in the persons visiting the spa, their origin, occupation, and permanent place of residence. Initially the state of health of the visitors was not entered in these lists but in the summer of 1839 this information was also requested. In this way, a column appeared about the diseases and the degree of their recovery at the spa. Later such registries became a tradition but von Schmith created the first such list together with his colleague doctor Ludwik Zembrzycki and the independently practicing physician doctor Elias Pruski. The original of this document, the autograph of Druskininkai's first mineral water overseer, has survived until our days. This source reflects both the volume of von Schmith's work (he registered a total of 482 persons) and the circle of his possible acquaintances.

These were the most important functions of Carl von Schmith and later of other Druskininkai mineral water overseers. This was von Schmith's daily routine. But there was also leisure time, which von Schmith devoted to only *history* or more precisely, his greatest passion, *archaeology*. He arrived in Druskininkai an experienced collector, doubtlessly together with his collections of antiquities, which he constantly carried all around the Russian Empire to each new work place: books, coins, medals, minerals, butterflies, fossils, and archaeological finds. And what is more, there is almost no doubt that von Schmith arrived in Druskininkai already having an understanding of what lay concealed under the topsoil of that locality and the land surrounding it. And that was not just mineral springs. Von Schmith, from the very beginning of that quarter decade, i.e. from his acquaintance with Tartu University Professor Friedrich Kruse, who later became famous due to his atlas of archaeological finds, which was called *Necrolivonica*, with obsessed with a real digging spree and, after the appearance of this atlas, also the idea of creating an analogous work for Lithuania, i.e. to prepare a *Necrolithuanica* album, and could not have been unaware (primarily from the writings of historian Teodor Narbutt) that he was coming to a place, which was already famous for its unique archaeological finds. On the other hand, other find locations are now clear, which were not so well-known previously, both in Druskininkai itself and the newly established spa itself, which have provided collectors with the most archaeological treasures. The construction work, which von Schmith supervised himself, took place in Druskininkai. Construction work, during which there were actually quite a few 'archaeological surprises'. More than one such find had to end up in von Schmith's personal collection. How many specifically we will probably never know. Perhaps some of these finds are still being stored in Sweden together with the remains of von Schmith's archaeological collection. (This collection, which presently consists of 61 finds in all, was bought, together with the manuscript *Necrolithuanica*, in 1880 in Kaunas from private individuals and taken to Stockholm by the famous Swedish archaeologist Oscar Montelius). Unfortunately, no such research has yet been performed. But of the 321 archaeological items recorded in the version of the *Necrolithuanica* manuscript that has reached us, 18 are from Druskininkai and its environs. They are sufficient for us to have an idea of precisely what artefacts Druskininkai mineral water overseer Carl von Schmith added to his collection of antiquities during 1838–1840. Doubtlessly there were even more. But it seems that it was precisely

these that von Schmith considered the most valuable. These 18 drawings are also valuable for us in another way. There is almost no information about how Carl von Schmith created his archaeological collection or about how and when the excavations were made. Meanwhile today we can already not only sense but also fairly accurately date the history of the Druskininkai finds and their circumstances.

Gauta 2004 m. rugsėjo mėn.

Reda Griškaitė (g. 1961). Humanitarinių mokslų daktarė. Lietuvos istorijos instituto XIX a. istorijos skyriaus mokslo darbuotoja. Tyrinėjimų kryptis – XIX a. Lietuvos istoriografija.

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius, LT-01108.

El. paštas: redahistoria@yahoo.com